

Skritt for skritt

Materiell til undervisning om menneskerettigheter
Undervisningsopplegg for videregående
skole og voksne

2b

Amnesty International Norge

Skritt for skritt

Materiell til undervisning om menneskerettigheter
Del 2b: Undervisningsopplegg for
videregående skole og voksne

Basert på Amnesty International, First Steps (London 1996)
Redigert og supplert av Gerald Kador Folkvord
under medvirkning av Vibeke Eikås og Jon Trana

Arbeidstekster og kopieroriginaler på nynorsk kan lastes ned fra AI Norges hjemmeside,
www.amnesty.no, eller bestilles under 22 40 22 00.

© Amnesty International Norge 2002

Det er tillatt å kopiere enkeltsider til bruk i undervisningssammenheng

Layout og trykk: Borg as, Oslo

Papir: Cuclus offset 200/80g (100% resirkulert og klorfritt)

Forsidebilde: Ray Tang/Rex Features/All Over Press

Innledning

Kjære lærere og kursledere!

Denne boken inneholder øvelser for arbeid om menneskerettigheter med elever på videregående trinnet og voksne. Det er mange forskjellige temaområder som blir dekket, men hovedvekten ligger på videreutviklingen av deltakernes bevissthet, kunnskaper og ferdigheter i forhold til verdier som gjensidig respekt, solidaritet og ikke minst deres eget menneskeverd og egne rettigheter.

Øvelsene omfatter et bredt spekter av metoder, med sterkt fokus på interaktiv læring, og er forsøkt tilpasset rammebetingelsene i en vanlig norsk skole. Tidsrammen for de forskjellige aktivitetene strekker seg fra 30 minutter til opplegg som deltakerne skal arbeide med over flere uker. I denne sammenheng er betegnelsen ”**prosjekt**” blitt brukt til å beskrive oppgaver som skal løses selvstendig av deltakerne utenfor de vanlige undervisningstimene. I noen tilfeller vil opplegget ikke tilsvare et ”prosjekt” i skoleverkets offisielle språkbruk, men vil kunne brukes som et godt grunnlag for dette.

Hver øvelse i denne boken innledes av en kort oversikt over:

Tema: Temaområdene øvelsen berører

Mål: Hva øvelsen skal oppnå

Målgruppe: Informerer om hvem øvelsen er best egnet for, og om kunnskaper/erfaringer deltakerne allerede burde ha for å kunne gjennomføre den. De fleste øvelsene vil i utgangspunktet kunne brukes både for ungdommer og voksne, eventuelt med noe tilpassing til deltakernes erfaringsnivå

Metode: Undervisningsteknikken som hovedsaklig blir brukt (f.eks. gruppediskusjon, rollespill, medieanalyse, osv.)

Tid: I praksis vil tiden man trenger for øvelsen være avhengig av mange faktorer, først og fremst deltakernes modenhet, iver og dagsform. Ofte vil det også være mulig å styre tidsbruken gjennom å tillate mer eller mindre diskusjon

Hjelpemidler: Spesielle hjelpemidler, kopioriginaler osv. man vil trenge for øvelsen

De fleste øvelsene inneholder forslag til **Videre arbeid**, dvs. idéer for hvordan man kan bygge videre på øvelsen. Noen ganger finnes det også **Alternativer** for å variere aktiviteten, tilpasse den til en annen aldersgruppe, eller utvide den til et større prosjekt.

Noen av de brukte teknikkene (som f.eks. rollespill, forumteater, impulsrunde, osv.) er beskrevet nærmere i *Skrift for skritt 1: Innføring og praktiske hjelpemidler*, der det også er oppført en rekke kilder for nærmere informasjon. I denne boken finnes det også en kopioriginal for FNs Verdenserklæring om. Kopioriginaler på nynorsk, flere internasjonale menneskerettighetsdokumenter og alle tekster til ”Skrift for skritt” er dessuten lagt ut på AI Norges internettside, www.amnesty.no

For øvelser på engelsk, fransk, tysk, spansk eller russisk og annen informasjon ta kontakt med:

Amnesty International Norge, postboks 702 sentrum, 0106 Oslo, tlf. 22 40 22 00, e-post: learn.your.rights@amnesty.no

Lykke til med mange spennende undervisningstimer om menneskerettighetene!

Innholdsfortegnelse

Våre rettigheter

Et menneskerettighetstre	6
Menneskerettighetsbokser	8
Bli kjent med Verdenserklæringen	9
Gjett hvilken rettighet jeg har	10

Mangfold, respekt for hverandre, empati

Budskap til stjernene	12
Talepinne	13
Aktiv lytting	13
Korrespondanse	14
Du sier at ...	15
Eselveddeløp	16
Det første inntrykket	17
Etikett	18
Ma Mins skaut	19

Samarbeid, solidarisk handling, demokrati

Blind spasertur	22
Blind geometri	22
På telttur	23
Klassens grunnlov	25

Menneskerettigheter, rettferdighet: fordypning

Rikets tilstand	28
Menneskerettighetene finnes overalt	30
Prosjekt: På ferie	31
Menneskerettigheter i media	33
Tidsakse	33
Hva er rettferdighet?	34
Vi annonserer våre rettigheter	35
Veggavis	36
Spill om verdenshandelen	37
Historien om Irina	39
Hva hadde du gjort?	40

Konflikt

Hypnotisør	44
Ballongtur	44
Stakkars troll!	46
Nødlanding på Moebius	47
Konfliktnett	48

Kopioriginaler

1. Menneskerettighetsbokser 1	50
2. Menneskerettighetsbokser 2	51
3. Hva er det som forstyrrer lyttingen?	52
4. Hva hjelper oss til å lytte?	53
5. Ma Min: rollebeskrivelser	54
6. Skautdiskusjonen i Norge	55
7. På telttur: situasjoner	57
8. Historien om Irina	58
9. Historien om Luis Díaz	60
10. Moebius: historie og regler	61
11. Moebius: problemkort	62
12. Moebius: spillebrett	64

Våre rettigheter

Et menneskerettighetstre

Tema: Hva er menneskerettigheter?

Mål: Deltakerne blir motivert til å tenke på og diskutere hva menneskerettigheter egentlig er. Gjennom å lage sine egne lister over grunnleggende rettigheter, legger deltakerne merke til at dette temaet berører dem selv og at de allerede har gjort seg sine egne erfaringer med dem.

Målgruppe: ungdommer og voksne med en viss beredskap til kreativt arbeid; øvelsen fungerer best med personer som har ikke ennå befattet seg nærmere med temaet menneskerettigheter

Metode: Gruppearbeid

Tid: 1 time for innledning og gruppearbeid, 1 time for presentasjon og diskusjon

Hjelpemidler: Store ark, A1 eller større (ett ark per gruppe, pluss noen reserver); markører eller penner, helst i forskjellige farger; plass til å henge opp arkene slik at alle kan se på dem.

Aktiviteten begynner med en kort samtale om menneskerettigheter. Lederen og deltakere finner fram til en enkel definisjon på begrepet menneskerettigheter; f.eks.: "rettigheter alle mennesker i hele verden har, uansett kjønn, alder, kulturell bakgrunn, det politiske systemet eller den økonomiske situasjonen de lever i". Det burde unngås, så godt som mulig, å nevne eksempler på enkelte menneskerettigheter. Eksemplene skal deltakerne selv komme på selv i gruppearbeid.

Deltakerne deles inn i grupper på fire til seks personer. Hver gruppe skal nå lage sin egen menneskerettighetskatalog, dvs. en liste over de rettighetene **de selv føler** er grunnleggende for alle mennesker. På et stort ark skal de nå tegne et tre og skrive en menneskerett de har kommet på ved hver gren.

Når alle gruppene er ferdig skal de forskjellige menneskerettighetstrærne presenteres: Ett ark om gangen blir hengt opp og én (eller flere) i gruppen forklarer tankene bak det. Resten av gruppen kan stille spørsmål, men innholdet skal ikke kritiseres ennå (særlig ikke av lederen).

Etter at alle grupper har presentert trærne sine, finnes det forskjellige muligheter for videre arbeid. Lederen kan sammenligne trærne og påpeke forskjeller eller likheter. Det er mulig å gå rett inn i en diskusjon om enkelte temaer, f.eks. om noe som viser seg å være kontroversielt. Symbolet med treet kan også brukes som grunnlag for en mer generell diskusjon om menneskerettighetsidéen. I mange tilfeller vil noen trærstamme og røtter være ekstra pyntet med symboler for frihet, lykke, fred, osv. Dette danner et fint grunnlag for å diskutere betingelser for å virkeliggjøre menneskerettighetene. Hvis deltakerne ikke har gjort bruk av dem selv, kan lederen stille spørsmål til stamme og røtter: "Hvilke grunnleggende ideer eller prinsipper kunne skrives i stammen? Hva kan skje med røttene som vil få treet til å råtne? Hva trenger røttene slik at treet blomstrer?" (f.eks. likhet, respekt for andres menneskeverd, ansvar av alle for alle)

Denne øvelsen får deltakerne til å forstå at menneskerettigheter er noe som berører dem personlig. Samtidig må de også tenke i et internasjonalt perspektiv og skille mellom individuelle interesser og universelle menneskerettigheter. I de fleste tilfellene vil deltakerne selv komme på mange, kanskje de fleste, menneskerettighetene. Ved å ha oppdaget dem selv, vil deltakerne huske disse idéene mye bedre enn hvis de bare hadde hørt eller lest dem. Øvelsen gir også lederen et godt inntrykk av nivået på deltakernes kunnskaper, hvilke holdninger deltakerne har og hvilke temaer de er spesielt opptatt av.

Opgaven med å tegne et tre motiverer til kreativitet og er mye morsommere enn bare å lage en liste. Hvis gruppen arbeider videre med menneskerettigheter, kan trærne bli hengende på

veggen som påminnelse og referanse.

OBS:

Gruppene skal først diskutere og lage en liste over de menneskerettighetene de vil "henge" på treet og tegne treet etterpå. Ellers vil de fleste begynne med å tegne treet, og formen på treet vil bestemme hvor mange rettigheter som skrives opp.

Deltakernes idéer bør ikke kritiseres av lederen. Meningen med denne øvelsen er at deltakerne definerer menneskerettighetene som de selv oppfatter og opplever dem. Målet er ikke at de kommer på akkurat de samme rettighetene som er nedfelt i folkeretten.

I de fleste tilfellene vil listene over rettigheter som gruppene produserer, være ganske like. Derfor burde det ikke være mer enn fire eller fem grupper.

Deltakerne skal helst ikke oppfordres til å skrive noe i stammen eller røttene. Det er mye morsommere når de kommer på det selv.

Ved å legge frem penner i forskjellige farger, motiveres deltakerne til større kreativitet. For å forhindre endeløse filosofiske diskusjoner i gruppene anbefales det å fastsette en tidsgrense (f.eks. 30 minutter).

Videre arbeid:

Etter at deltakerne har gjort seg sine egne tanker om hva menneskerettigheter er, blir gruppen kjent med FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene.

Alternativ:

Hvis det er vanskelig å motivere deltakerne til kreativitet, kan gruppene få som oppgave bare å lage en liste over menneskerettigheter. Gruppene skal ikke bare samle rettighetene de kommer på, men også ordne dem etter kriterier de selv bestemmer.

NB. Tradisjonelt deles menneskerettigheter inn i sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, men det kan også tenkes andre inndelinger.

Menneskerettighetsbokser

Tema: Hva er menneskerettigheter?

Mål: I interaksjon med andre finner deltakerne ut at de allerede har gjort egne erfaringer med menneskerettigheter. Lederen får et inntrykk av deltakernes kunnskapsnivå.

Målgruppe: Ungdommer og voksne. Øvelsen egner seg best i begynnelsen av arbeidet med menneskerettighetene, men kan også tilrettelegges som fordypning, etter at deltakerne allerede har lært en del om temaet.

Metode: Deltakerne går rundt og spør andre

Tid: 25 min. for praktisk øvelse pluss tid for samtale som kan varieres etter ønske

Hjelpemidler: En kopi av menneskerettighetsboksene (*kopioriginal 1* eller *kopioriginal 2*, avhengig av hvor mye tid det er til disposisjon). Flere blanke A5-ark.

Aktiviteten begynner med en kort samtale om menneskerettigheter. (Se innledning til aktivitet "Menneskerettighetstre".) Hver deltaker får så en kopi av menneskerettighetsboksene. Deltakerne skal nå gå rundt i rommet og spørre andre om eksempler som kan skrives inn i de enkelte boksene. For hver boks skal en ny person spørres. Bare den nederste, store boksen ("en menneskerettighet") skal fylles ut av deltakeren selv. Dette skal skrives så stort og tydelig som mulig, klippes eller rives ut og leveres til lederen. Etter at de fleste har fått fylt sine ark, og alle har skrevet inn og levert "en menneskerettighet", spør lederen etter eksempler som ble funnet til de enkelte boksene (unntatt den siste). Svarene kan forklares og diskuteres.

Lappene med "en menneskerettighet" som deltakerne har levert, blir nå hengt opp. De enkelte rettighetene blir forklart og diskutert. Gruppen prøver å komme på flere menneskerettigheter, som blir skrevet på blanke A5-ark og hengt opp sammen med de andre.

Hvis ønskelig kan det også gjøres noe mer med rettighetene deltakerne har funnet. Gruppen kan, f.eks., prøve å dele dem inn i grupper (sivile, politiske, sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter; påbud og forbud for staten; gruppering ettersom hvilken grad rettighetene er virkeliggjort i Norge, Europa eller i verden).

Videre arbeid:

Etter at deltakerne har gjort seg sine egne tanker om hva menneskerettigheter er, blir gruppen kjent med FNs Verdenserklæring.

Alternativer:

Når øvelsen gjennomføres på skolen, kan elevene få oppgaven med selv å fylle ut boksene til neste time. I dette tilfelle, bruk den utvidete *kopioriginalen 2*

Bli kjent med Verdenserklæringen

Tema: Menneskerettighetserklæringen

Mål: Deltakerne blir kjent med internasjonale menneskerettsregler

Målgruppe: Ungdommer og voksne som allerede har oppnådd en grunnleggende forståelse av hva menneskerettigheter er, f.eks. gjennom en av de foregående øvelsene

Metode: Diskusjon og gruppearbeid

Tid: 2 timer

Hjelpemidler: Kopier av FNs Verdenserklæring om menneskerettigheter (én for hver deltaker; bruk kopioriginal i “Skritt for skritt” del 1). 30 lapper med én artikkel hver av Verdenserklæringen.

Etter at deltakerne har gjort seg sine egne tanker om hva menneskerettigheter er, diskuterer gruppen hvordan det står til med disse prinsippene i virkeligheten: Føler alle at de virkelig kan gjøre bruk av alle disse rettighetene? Hvem har personlig opplevd at noen av disse rettighetene ikke har blitt ivaretatt?

Hvordan er det i andre land? Kjenner noen eksempler på at enkelte av disse rettighetene ikke blir respektert? Hvorfor skjer det?

Lederen bringer nå inn det internasjonale aspektet: Hvis alle mennesker skal ha de samme menneskerettighetene, kan ikke dette være avhengig av ulike regjeringers politikk overfor sine innbyggere. Alle verdens land har forpliktet seg til å beskytte menneskerettighetene – ikke bare innenfor sine egne grenser, men i hele verden. Det betyr at alle mennesker har et felles ansvar for å virkeliggjøre menneskerettighetene for alle. Ingen stat har rett til å si at andre land ikke kan blande seg inn i deres indre anliggender når det gjelder menneskerettigheter. Alle har rett og plikt til å interessere seg for hvordan mennesker i andre land lever, og om deres rettigheter blir beskyttet på en tilfredsstillende måte.

Denne idéen har sitt grunnlag i FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene som ble vedtatt i 1948. Representanter fra alle de landene som den gang var medlemmer av FN, ønsket å slå fast de rettighetene som alle mennesker i hele verden har krav på.

Nå skal deltakerne bli nærmere kjent med FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene: Hver deltaker får en lapp med en artikkel fra Verdenserklæringen på. (Hvis det er færre enn 30 deltakere, får noen to artikler.) Som alternativ kan deltakerne også inndeles i grupper, og hver gruppe får omtrent likt antall artikler. Deltakerne skal nå lese gjennom artikkelen de har fått, tenke over den og forberede seg til å forklare den for alle andre. I tillegg skal de prøve å komme med et eksempel på når artikkelen ble ivaretatt, og med et eksempel på når den ble brutt. Når alle er ferdige, får hver deltaker en kopi av den fullstendige Verdenserklæringen. Først leser gruppen innledningen sammen, og lederen forklarer den hvis nødvendig. Så presenterer deltakerne artiklene de har forberedt, fra 1 til 30, og gir et eksempel på ivaretagelse og brudd på denne artikkelen. Når det er behov, kan lederen hjelpe litt til. Det skal også være anledning til å stille spørsmål til eller diskutere enkelte artikler.

Når øvelsen gjennomføres på skolen, kan elevene også få som lekse å forberede artikkelen de har fått utdelt til neste time.

OBS:

Når FN-erklæringen blir presentert etter at deltakerne har laget sine egne lister over menneskerettigheter, er det meget viktig at FN-erklæringen ikke presenteres som den riktige fasiten. Det deltakerne oppfatter som sine rettigheter, er like berettiget som de rettighetene FN har nevnt. Verdenserklæringen er mer enn 50 år gammel. Det kan hende at deltakerne

kommer på en del rettigheter som i mellomtiden er blitt inkludert i andre menneskerettighetsdokumenter.

Alternativ:

Hos Amnesty International Norge er det mulig å leie en 22 minutters animasjonsfilm om Verdenserklæringen. Hver av erklæringens 30 artikler blir illustrert av én eller flere av verdens fremste animasjonskunstnere. Filmen er morsom, inntrykksfull og kunstnerisk imponerende. Den leies ut i VHS-format.

Gjett hvilken rett jeg har!

Tema: FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene

Mål: Deltakerne blir mer fortrolige med innholdet i Verdenserklæringen

Målgruppe: Ungdommer og voksne som allerede har oppnådd en grunnleggende forståelse av hva menneskerettigheter er

Metode: Miming og tegning

Tid: 1 time

Hjelpemidler: Kopier av FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene (én for hver deltaker; bruk kopioriginal i "Skritt for skritt" del 1). Lapper med én artikkel hver fra Verdenserklæringen.

Denne øvelsen innledes med en samtale om menneskerettigheter som beskrevet i øvelsen "Bli kjent med Verdenserklæringen". (Hvis man har tid til det, egner denne øvelsen seg også som fordypning etter øvelsen "Bli kjent med Verdenserklæringen".) Hver deltaker får så en kopi av Verdenserklæringen. Sammen med lederen leser gruppen gjennom artiklene og diskuterer deres betydning.

Etter at deltakerne er blitt litt kjent med Verdenserklæringen, skal de teste de nye kunnskapene sine i et lite spill. En av deltakerne står foran de andre (f.eks. ved tavlen) og får en lapp med en av erklæringens artikler. Nå får deltakeren tretti sekunder på å framstille retten den inneholder, enten gjennom å mime den eller gjennom en tegning på tavlen. Uansett om han/hun tegner eller mimer får deltakeren ikke lov til å si noe. Resten av gruppen skal gjette hvilken menneskerettighet det dreier seg om. Det er lov til å bruke Verdenserklæringen som hjelpemiddel.

For å gjøre spillet mer spennende kan deltakerne deles inn i grupper. Hvis noen kjenner igjen rettigheten som framstilles, får gruppen hans/hennes to poeng og gruppen til personen som framstilte får ett poeng. Antall forsøk på å gjette rettigheten bør begrenses til to eller tre per gruppe.

Alternativ:

Deltakerne går sammen to og to. Hvert par får en lapp med en menneskerettighet på. Parene får fem eller ti minutter for å avtale hvordan de kan framstille rettigheten de har fått tildelt. Så mimer ett par om gangen "sin" rettighet, og resten prøver å gjette hvilken rett det dreier seg om.

**Mangfold,
respekt for
hverandre,
empati**

Budskap til stjernene

Tema: Mangfold

Mål: Deltakerne blir bevisst mangfoldet i menneskeheten, og at de selv og deres levemåte er bare en liten del av helheten.

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Gruppearbeid

Tid: 1 time

Deltakerne skal forestille seg at de er med i et romfartsprogram. Man har mottatt signaler fra et annet solsystem som viser at det finnes intelligent liv der. Nå skal FN sende et ubemannet romskip dit signalene kom fra for å informere om mennesker på jorden. Deltakerne skal nå bestemme hva romskipet skal ta med for å hjelpe de utenomjordiske å forstå likhetstrekk og forskjeller mellom mennesker jorden rundt.

Aktiviteten kan gjennomføres i grupper eller som hjemmeoppgave. (Elever kan f.eks. oppfordres til å spørre foreldrene eller andre om hva de ville ha sendt med.) Resultatene blir presentert for resten av klassen og diskutert. I diskusjonen kan lederen påpeke ting som ikke har blitt tatt i betraktning. F.eks., er det blitt tatt med noe om mennesker som er funksjonshemmede, fattige, syke, etc.? Hva med forskjeller i økonomiske forhold eller sosial velferd? Skal det tas med musikk, bøker, eller filmer? Skal det tas med modeller av mennesker? Hvordan skal de se ut og hvordan skal de være kledd?

Etterpå snakker gruppen videre om forskjeller og likhetstrekk mellom mennesker.

Diskusjonspunkter:

- Ville et romvesen som ser på jorden få inntrykk av at mennesker er svært forskjellige fra hverandre, eller ganske like?
- Ville konflikter eller harmoni og samarbeid mellom mennesker være mest påfallende?
- Hva er viktigst: forskjeller eller likhetstrekk i skikk, klær, språk og utseende?
- Hvorfor?

Elever kan få i oppgave å skrive en stil: Et romvesen har reist en del rundt på jorden for å studere mennesker. Nå sender det hjem en rapport om hva det har observert.

Alternativer:

Lederen tar en søppelbøtte og setter den opp-ned på bordet. Dette er et vesen fra et annet solsystem. Det har kommet på jorden for å studere disse merkelige tobente skikkelsene som kaller seg selv, på så mange forskjellige språk, "mennesker". Deltakerne skal nå forklare til romvesenet hvordan det kan vite at det er mennesker når han/hun møter noen på reisen.

Videre arbeid:

I boken "Papalagi" forteller en høvding fra en stillehavsøy om sine reiser i den industrialiserte verden i mellomkrigstiden. Han beskriver hvordan han opplevde den hvite mannen (som på hans folkets språk heter "papalagi"). Teksten er meget morsomt skrevet og gir anledning til å tenke over hva vi oppfatter som den naturlige måten å leve på. Boken er relativt kort og egner seg for lesing på skolen.

Papalagi. Taler av sydhavshøvdingen Tuiavii fra Tiavea. Oslo (Gyldendal) 1981
(Bokens originalspråk er tysk.)

Talepinne

Tema: Respekt for andres meninger

Mål: Deltakerne øver seg på å si sin mening og å lytte til det andre har å si

Målgruppe: Elever og andre som er i samme gruppe over lengre tid

Metode: feedback

Tid: Avhengig av antall deltakere

Hjelpemidler: En knudret trepinne, ikke for stor og uten skarpe deler

Lederen forklarer at noen grupper i den amerikanske urbefolkningen har en spesiell metode for å høre på hverandre slik at alle skal få anledning til å snakke. De bruker en talepinne. Personen som holder pinnen har rett til å tale, og alle andre har rett til å lytte.

Pinnen gis videre fra person til person. Hvis noen ikke har lyst til å si noe kan han/hun bare gi den videre. Talepinnen kan brukes på forskjellige måter: Til å fortelle nyheter, si hvordan man har det, si sin mening, osv. Øvelsen egner seg godt til å motivere tilbakeholdende deltakere til å snakke med selvtillit og til å få dominerende personer til å respektere de andres rettigheter.

OBS:

Når talepinnen brukes for første gang, kan det godt være lederen som tar den først, sier noe og gir den videre. Det gjør det enklere for deltakerne å skjønne hvordan pinnen skal brukes.

Deltakerne skal aldri tvinges til å si noe.

Talepinnen kan også brukes til å bearbeide en konflikt som har oppstått i gruppen og høre fra gruppemedlemmene hvordan de synes problemet skal løses.

Aktiv lytting

Tema: Å høre på hverandre

Mål: Deltakerne blir bevisst for at det å lytte er en aktiv handling

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Tid: 1 time

Hjelpemidler: Kopier av kopioriginalene 3 og 4 for hver deltaker eller en kopi av hver på overheadtransparent

Deltakerne deles inn i par. Lederen forklarer at når han/hun gir signal til start, skal en person i hvert par begynne å snakke uten pause og den andre skal lytte så oppmerksomt som mulig til det partneren har å fortelle. Den som snakker, kan velge hvilket som helst tema, f.eks. seg selv, familien sin, noe han/hun har opplevd, osv. Etter at alle par har bestemt seg for hvem som skal snakke og hvem som skal lytte, gir lederen signal til start. Talerne får noen minutter til å snakke uten forstyrrelser. Før de begynner å miste tråden, gir lederen signal til å stoppe. Nå ber lederen om at de deltakerne som lyttet, skal gjenta til partneren de to siste setningene han/hun har sagt. Dette vil som oftest komme som en overraskelse. Bare få vil være i stand til å huske de to siste setningene nøyaktig.

Nå skal partnerne bytte roller: De som snakket før, skal nå lytte, og de som lyttet skal fortelle. Etter noen minutter stanses talerne igjen. Denne gangen vil lytterne være mye mer oppmerksomme – derfor oppfordres de nå til å gjenta de **tre** siste setningene.

Etter annen omgang stiller lederen følgende spørsmål:

- Var det mulig å huske setningene?

- Var det lettere å huske dem etter andre omgangen? Hvorfor?
- Hva gjorde dere for å kunne lytte bedre? Gjorde dere noe spesielt med kroppen? Med ansiktet? Med tankene?
- Hva forstyrret dere i lyttingen?

Nå deler lederen ut kopier av arkene ”Hva er det som forstyrrer lyttingen?” og ”Hva hjelper oss til å lytte?” eller viser dem på overhead. Deltakerne blir oppfordret til å kommentere det som står der.

Det å lytte til hverandre er en viktig forutsetning for å respektere og beskytte menneskerettighetene. Det gjelder spesielt for retten til menings- og ytringsfrihet, men også for alle andre rettigheter. Hva er grunnen til dette? Hva er det vi vinner ved å lytte til de andre? Har noen opplevd en situasjon der ingen ville lytte til ham/henne? Hvordan føles det når vår mening bare blir ignorert? Tror dere at det er mulig å bli flinkere til å lytte gjennom å øve på det?

Videre arbeid:

Øvelsen kan gjentas flere ganger med forskjellige partnere. Den kan gjøres mer vanskelig gjennom å øke antallet setninger som må huskes. I skoleklasser kan det til og med være spennende å gjenta øvelsen over flere dager eller uker med stadig økende vanskelighetsgrad, slik at elevene opplever hvordan deres evne til å lytte øker.

Korrespondanse

Tema: Kommunikasjon, rollemønstre

Mål: Deltakerne møter samtidig begge sider i en konfliktsituasjon og øver seg på å forstå en annens synspunkt

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Skriftlig diskusjon

Tid: 30 min.

Hjelpemidler: et ark og penn for hver deltaker

Denne øvelsen dreier seg om en skriftlig dialog mellom far/mor og datter/sønn. Datteren/sønnen kommer hjem etter en fest tre timer senere enn avtalt, uten å ha gitt beskjed. Faren/moren er våken og venter på sønnen/datteren. Hva er det de sier? Alle deltakere sitter i en sirkel med papir og penn. Først har alle rollen til moren eller faren. Hva er det første de sier til sønnen/datteren? Hver deltaker skriver det første han/hun sier på sitt ark. Når alle er ferdige, gir hver enkelt videre arket sitt til personen som sitter til høyre. Denne personen overtar nå rollen som datteren/sønnen til den de har fått arket fra. Alle leser nå sin mors/fars meddelelse, skriver sitt svar under den og gir arket tilbake. Så fortsetter dialogen skriftlig og i fullstendig taushet.

Man er hele tiden far/mor til personen til høyre og fører en livlig diskusjon med ham/henne, samtidig som man er datter/sønn til personen til venstre.

Lederen avbryter ”diskusjonene” før de blir kjedelige og innleder en felles samtale.

Diskusjonspunkter:

(For ungdommer:)

- Hvordan følte du deg som mor/far?
- Hvordan behandlet din sønn/datter deg?

(For voksne:)

- Hvordan behandlet din mor/far deg?
- Hvordan følte du deg som sønn/datter?
(For alle:)
- Hva skjedde i diskusjonen? Ble konflikten større eller mindre? Hvorfor?
- Ble måten jeg forholdt meg på i den éne rollen påvirket av hva jeg opplevde i den andre?
- Hvilken rolle likte du best?

Du sier at ...

Tema: Aktiv lytting

Mål: Å eksperimentere med måten vi lytter på og bruker de andres argumenter i en diskusjon, og å forstå hvordan diskusjoner kan utvikle seg fra drøfting til verbalt slag.

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Samtale i grupper på tre

Tid: 1 time

Deltakerne går sammen tre og tre. Lederen foreslår et tema som skal diskuteres. Temaet kan være hva som helst, men det skal åpne for klare pro- og kontra-posisjoner. Nå skal to av de tre i hver gruppe diskutere temaet; én argumenterer for og den andre imot.

Diskusjonen skal gjennomføres på en spesiell måte. Først sier en av partnerne en setning om temaet. Så begynner den andre med "Du sier at ..." og gjentar det den første har sagt, men ikke nødvendigvis med de samme ordene. Etterpå svarer den andre med en setning som motargument. Nå er det den første sin tur til å gjenta (igjen med "Du sier at ...") og svare. Den tredje personen i gruppen observerer diskusjonen nøye uten selv å si noe. Etter fem eller ti minutter stanses diskusjonen. Nå forteller observatøren til de to andre hva han/hun har lagt merke til. Hvordan har diskusjonen utviklet seg? Hvor nøyaktig ble den andres argumenter gjentatt? Skjedde det noen manipulasjon av den andres argumenter under gjentagelsen? Virket det bevisst eller ubevisst? (Her blir de to som diskuterte, oppfordret til å kommentere på om de manipulerte bevisst.) Måten den andres argumenter ble gjentatt på, forandret den seg i løpet av diskusjonen?

Hvis ønskelig, kan øvelsen gjentas to eller tre ganger, slik at alle får anledning til å diskutere og observere. Eventuelt kan det hver gang diskuteres et nytt tema. Etterpå går alle sammen i plenum og sammenligner det som har skjedd under diskusjonene. Har de fleste diskusjonene hatt det samme forløpet? Hvilke midler ble brukt for å forandre lyden eller til og med innholdet i det motstanderen hadde sagt? Hva var grunnen til at man begynte å manipulere motstanderens argumenter? Opplevs det ofte at diskusjoner begynner å dreie seg mer og mer om hvem som skal vinne, og ikke lengre om det å finne fram til sannheten? Hvorfor skjer det?

Eksempel på begynnelsen av en diskusjon om hundehold:

A: Jeg synes det ikke skulle være lov å holde hund i en storbyleilighet.

B: Du sier at folk i byen ikke skal ha rett til å holde hund. Men hunden har en nokså viktig funksjon i mange menneskers liv.

A: Du sier at noen mennesker er avhengige av å ha hund. Men det hadde kanskje vært bedre ...

(Manipulasjonen av det den andre sa, vil kanskje ikke bli så tydelig helt fra begynnelsen av samtalen, men etter hvert, når debatten blir mer engasjert, vil den ofte utvikle seg i denne retningen.)

Eselveddeløp

Tema: Respekt for andres rettigheter; fordommer og fiendebilder som årsak til konflikter
Mål: Deltakerne blir bevisst på at hensynet til andre er et viktig grunnlag for å leve og oppnå noe sammen. De blir motivert til å tenke over hvordan negative forventninger overfor andre kan utløse konflikter og vold, og hvor lett fordommer og fiendebilder kan oppstå.

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Spill og diskusjon

Tid: 1 time

Hjelpemidler: Plass for et langsomt kappløp, f.eks. fra vegg til vegg i et klasserom, med markert start og mållinje. En avis, papirrull e.l. for hver gruppe.

Deltakerne deles inn i fire grupper. Hvis det ikke er nok plass til det, kan øvelsen også gjennomføres med bare to eller tre grupper. Én person i hver gruppe er eselet. De andre skal prøve å få eselet til å gå fortest mulig fra start til mål i et kappløp mot de andre gruppenes esler. Gruppen med eselet som kommer først over mål, vinner. Men esler er som kjent meget stae, og det vil ikke være lett å få dem til å bevege seg. Det er ikke lov til å bære eselet eller gjøre personen som spiller det noe vondt. Hver gruppe blir utstyrt med en avis som kan rulles sammen og brukes som pisk.

Før veddeløpet begynner tar lederen "eslene" til side og forklarer dem hva de skal gjøre. Siden de er så stae skal de ikke la seg tvinge av kjeft eller vold. Bare hvis noen er snill mot dem, skal de følge ham/henne.

Nå stilles eslene opp ved siden av hverandre på startlinjen, og lederen gir startsignalet. Veddeløpet slutter når det første eselet har nådd målet, eller når det blir åpenbart at ingen gruppe klarer å få eselet sitt framover.

Etterpå setter alle deltakerne seg sammen. De som ikke var esler, forteller hva de har gjort. Hvilken strategi valgte de? Var det noen som tok ledelsen? Prøvde noen å finne ut hvordan eselet reagerte og ta hensyn til det, eller gikk alle ut ifra at det ville reagere bare på tvang? Lederen forteller nå om instruksene han/hun hadde gitt eslene på forhånd. Hvordan oppdaget gruppen som vant (og kanskje også noen andre) hva eselet deres reagerte på?

Hvis noen grupper først prøvde å drive eselet sitt videre med slag, spør lederen hvorfor. Gikk man ut ifra at et esel ikke ville reagere på noe annet? Hadde det noe å gjøre med piskingen de fikk på forhånd og som indikerte at bruk av vold var en bra løsning? Forventet også eslene at gruppene deres ville angripe dem, siden de ble utstyrt med pisker?

Videre arbeid:

Øvelsen kan være et utgangspunkt for arbeid med vold eller ikke-voldelig konfliktløsning.

Det første inntrykket

Tema: Stereotyper og fordommer

Mål: Deltakerne blir bevisst på hvordan stereotyper forårsaker fordommer som påvirker hvordan vi møter andre mennesker

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Gruppearbeid og felles diskusjon

Tid: 1 time

Hjelpemidler: Bilder av mennesker som avslører minst mulig om personene de viser. Bildene henges opp på veggen, og hvert bilde får et nummer. Lodd med nummer som tilsvarende bildene.

Deltakerne deles inn i små grupper. På veggen henger det en del bilder av personer (flere bilder enn grupper). Hver gruppe får hemmelig tildelt ett av bildene ved loddtrekning. Gruppen skal nå lage en beskrivelse som passer til personen på bildet, men uten å nevne noen optiske kjennetegn. Som retningslinjer kan det stå noen spørsmål på tavlen, som f.eks.:

- Hva heter personen? Hva er hennes/hans yrke, hobbyer, politiske holdning?
- Ville vi tatt personen med på ferie? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva ville personen synes om oss?
- Nevn ett adjektiv som best beskriver personen.
- mm.

Når alle er ferdige, begynner en gruppe å lese høyt for de andre det de har skrevet om personen sin. De andre prøver å gjette hvilket bilde beskrivelsen hører til. Når alle gruppene har presentert sin person, følger en generell diskusjon om hvordan vi danner oss en mening om personer etter deres ytre.

Diskusjonspunkter:

- Hvilke synlige trekk var spesielt viktige for vår bedømmelse av personen på bildet?
- Spiller disse trekkene også en rolle når vi møter virkelige personer?
- I hvilken grad bestemmer utseendet menneskenes holdning overfor en ukjent person?
- Hvilke andre enn synlige kriterier kan påvirke hva vi synes om en person før vi har blitt kjent med ham/henne? (Ting som kanskje vil bli nevnt er alder, kjønn, etnisk opprinnelse, språk, mm.)
- Vil det første inntrykket påvirke hvordan vi forholder oss til en annen person?
- Har noen av deltakerne selv opplevd at mennesker hadde feil oppfattning av henne/ham på grunn av et feilaktig førsteinntrykk? Var det lett å overbevise de andre om at de hadde tatt feil?

Videre arbeid:

Øvelsen kan være utgangspunkt for videre arbeid med fordommer, stereotyper og lignende.

Alternativ:

Deltakerne skal forestille seg at de kommer til en kantine for å spise lunsj. Det er ikke noen ledige bord igjen, så de må sette seg ved et bord sammen med noen de ikke kjenner. Ved bordene sitter

- en meget gammel kvinne
- en tykk mann, ca. 50 år gammel, i dress og slips
- en kvinne med muslimsk hodeplagg
- en ung mann i utslitte jeans som leser "Klassekampen"

- en mormonmisjonær med svart dress og navneskilt
- en jente som er kledd helt i svart, med svart leppestift og piercing i ansiktet
- en høy og kraftig gutt i svart skinnjakke og militærstøvler, med barbert hode
- en kvinne som ser ut som en stoffmisbruker
- en mann av afrikansk opprinnelse i en fargerik drakt
- en jente med mye sminke og utringet og trang kjole
- en prest
- en kvinne som ser ut som moren til deres bestevenn
- en mann med en t-skjorte der det står "I'm gay, and I think it's great!"

I små grupper lager deltakerne lister over de tre personene som de hadde foretrukket, og de tre de hadde minst lyst til å dele bord med.

Etikett

Tema: Fordommer, rollemønstre

Mål: Deltakerne eksperimenterer med hvordan fordommer påvirker vårt møte med andre mennesker

Målgruppe: Ungdommer og voksne. Anbefales ikke for grupper der det eksisterer sterke spenninger mellom deltakerne

Metode: Diskusjonsrollespill

Tid: 30 min.

Hjelpemidler: Et bånd eller en bred gummistrikk til hver deltaker, stor nok til å bindes rundt hodet. Små pappskilt som beskrevet nedenfor (ett til hver deltaker).

Deltakerne deles inn i grupper på syv til ti personer. Hver deltaker får et bånd eller en litt bredere gummistrikk som hun/han skal feste rundt hodet. Nå skyver lederen en liten etikett bak båndet til hver deltaker, slik at den sitter på pannen. På hver etikett står det et tilfeldig valgt ord som beskriver en bestemt type person eller en egenskap (f.eks. ekstremist, uintelligent, konservativ, skinhead, leder, utlending, aggressiv, kjedelig, kunnskapsrik, kranglefant). Deltakerne skal ikke kunne lese sin egen etikett, men den skal være godt leselig for de andre. Når alle har fått etiketten sin på pannen, foreslås et emne som hver gruppe skal diskutere. Under diskusjonen behandler hver deltaker de andre i samsvar med det som står på etikettene deres (f.eks. gjespe når den kjedelige taler, prøve å berolige den aggressive, osv.) uten direkte å si hva som står på dem. Etter at diskusjonen har vart i 15 til 20 minutter, bes alle deltakerne sette seg sammen i en sirkel uten å ta av seg eller se på etikettene sine. Nå spør lederen hvem som tror de vet hva som står på etiketten, og hvorfor de tror det. Så kan alle ta av seg etikettene og se selv. Lederen innleder en samtale om hva som skjedde i diskusjonene på grunnlag av følgende spørsmål:

- Hvordan opplevde dere diskusjonen?
- Var det vanskelig å forholde seg til etiketten istedenfor den virkelige personen? Hvilke roller var det lettest å forholde seg til?
- Var det noen som begynte å akseptere den rollen som han/hun ble pålagt av de andre? Hvorfor skjedde det?
- Hva er det som kan få oss til å forvente en bestemt holdning eller bestemte egenskaper fra en person vi ikke kjenner? Kan det være utseendet? Noe personen gjør? Erfaringer med andre lignende personer? Fordommer vi har fått med oss og akseptert uten å tenke over det?
- Har noen opplevd at han/hun selv møtte en forutinntatt mening andre hadde om ham/henne? Hva var grunnlaget for denne fordømmen?

- Hvor lett eller vanskelig er det å bli kvitt falske forventninger andre har til en? Hva gjør det lettere eller mer vanskelig? Hvilke fordommer er det vanskeligst å kvitte seg med både for de som møter dem og for de som har dem?
- Hva kan være resultatet hvis folk merker at de ikke klarer å gjøre noe med fordommene de møter?

Videre arbeid

Her kan det arbeides videre med mange forskjellige temaer som har med fordommer og kommunikasjon å gjøre.

OBS:

Denne øvelsen kan bli litt følsom særlig for de som bærer negative etiketter. Hvis mulig, bør lederen prøve å unngå å gi en person en etikett som ligner den rollen vedkommende har i klassen/deltakergruppen.

Temaet for diskusjonen skal ikke være altfor engasjerende, slik at deltakerne kan klare å konsentrere seg mer om kommunikasjonsprosessen enn om innholdet.

I diskusjonen begynner deltakerne ofte å forholde seg i samsvar med sin rolleklisjé sin uten å vite om det. Den ”uintelligente” blir usikker fordi de andre ikke tar ham/henne på alvor og begynner virkelig å stille dumme spørsmål, ”lederen” aksepterer autoriteten de andre gir ham/henne osv. En gang jeg gjennomførte denne øvelsen med voksne sa en av deltakerne da han ble spurt om han ante hva som stod på hans etikett: ”Kanskje det står noe om at jeg er dum, men det er godt mulig at jeg faktisk var litt for dum til å følge med i diskusjonen.” Etiketten hans var ”utlending”.

Ma Mins skaut

Tema: Religionsfrihet; etnisk diskriminering; konflikt mellom forskjellige menneskerettigheter; solidaritet

Mål: Deltakerne blir konfrontert med en aktuell konflikt som berører spenningen mellom forskjellige syn på menneskerettighetene og eksperimenterer med gruppens rolle i å forsvare individets rettigheter.

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Rollespill

Tid: 1 time

Hjelpemidler: Kopier av rollebeskrivelsene (*kopioriginal 5*)

Lederen introduserer rollespillet. (Se tips for rollespill i “Skritt for skritt” del 1 s. 17.) Handlingen finner sted i en skoleklasse i et ikke nærmere definert vesteuropeisk land. Ma Min er elev i klassen. Hun og hennes foreldre er flyktninger fra Burma. De er Rohingyas, en muslimsk folkegruppe som på grunn av sin religion er utsatt for brutale overgrep fra militæret i det buddhistiske Burma. De fleste av Ma Mins medelever synes at hun er helt grei, selv om hun er litt tilbakeholden. Men hun har blitt utsatt for en del mobbing, hovedsaklig fra elever av andre klasser, fordi hun alltid har skaut på seg – noe som mange synes er svært lite kult.

Nå blir rollene fordelt: Ma Min, tre eller fire Lærere, hvis ønskelig et par observatører, alle de andre deltakerne tar rollene som Ma Mins Medelever. Ma Min, Lærere og Medelevene får hver sin rollebeskrivelse og trekker seg tilbake for å lese gjennom den og tenke over rollen sin. Lærerne blir oppfordret til å avtale kort hvordan de vil gå frem. Det er ikke noe i veien for at også Medelevene snakker litt sammen. Hele forberedelsen burde ikke ta lenger tid enn 5 til 10 minutter.

Når alle er klare, samles Ma Min og Medelevene i sitt ”klasserom”. Scenen begynner med at Lærerne kommer inn og tar ordet.

Lederen avbryter scenen når det er oppnådd et synlig resultat, eller når det ikke synes å utvikle seg noe mer. Hele gruppen setter seg i sirkel og begynner en rask impulsrunde (se beskrivelser av impulsrunder i “Skritt for skritt” del 1 s. 21) der hver deltaker som ønsker det kan si hvordan han/hun føler seg nå. Personen som spilte Ma Min begynner. Så følger diskusjonen om rollespillet. Hvis det finnes noen observatører, forteller de hvordan de har opplevd scenen. Så åpnes diskusjonen for hele gruppen.

Diskusjonspunkter:

- Hvordan følte de enkelte gruppene seg under spillet?
- Var Medelevene enige, eller hadde de forskjellige synspunkter?
- Forandret noen sin holdning i løpet av scenen? Hvis så, hva var årsaken?
- Ble Ma Min overbevist om å ta av seg skautet? Hvorfor?/Hvorfor ikke?
- Hvilken rolle spilte Medelevene? Tok de parti for Ma Min, for lærerne, eller ble de nøytrale? Hvordan viste det seg?
- Hvilke menneskerettigheter dreide scenen seg om? Ble noen av Ma Mins (eller noen andres) rettigheter brutt?
- Er alle fornøyde med utfallet av scenen? Hvilke andre utfall hadde vært mulig?
- Kunne konflikten vært forhindre? Hvordan? Hvem kunne ha gjort det?
- Ma Mins skaut ble et symbol i konflikten. Hva betydde skautet for Ma Min? For skolens ledelse? For Medelevene?
- Hva forbinder vi i vårt samfunn med kvinner som bærer skaut? Er det ulikt i forskjellige deler av Norge? Hvilken betydning kan skautet ha for dem som bærer det?
- Kan deltakerne nevne eksempler på andre klesplagg eller symboler som kan føre til misforståelser eller konflikter?
- Er det noen symboler som det ikke burde være lov til å bruke på en skole? Hvorfor? Hvem skal bestemme det?

Videre arbeid:

Man kan fortsette med å se nærmere på relevante artikler fra Konvensjonen om barns rettigheter eller FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene.

I motsetning til i Frankrike har muslimske jenters bruk av skaut på skolen hittil ikke vært et stort tema i Norge. Derimot har det vært en del diskusjon etter at noen arbeidsgivere forbød sine ansatte å bære det. For videre diskusjon om dette temaet er det vedlagt en artikkel fra Aftenposten og en pressemelding fra likestillingsombudet. (*kopioriginal 6*)

OBS:

Det kan være mentalt krevende å spille rollen til Ma Min som alene må forholde seg til to grupper. Det burde tas hensyn til dette under fordelingen av rollene.

For å unngå at øvelsen blir ubehagelig for muslimske deltakere i gruppen, kan opplegget forandres med bruk av et annet symbol som gir uttrykk for bærerens overbevisning, men som også kan tolkes som noe negativt (f.eks. kastemerke, PLO-skjerf, etc.)

**Samarbeid,
solidarisk
handling,
demokrati**

Blind spasertur

Tema: Tillit; å ta vare på hverandre

Mål: Deltakerne prøver seg på å overta ansvar for en annen og å stole på noen

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Blind bevegelse

Tid: 25 min.

Deltakerne går sammen i par. Én person i hvert par holder øynene lukket eller får et bind for øynene. Den andre er "guiden" som skal føre partneren rundt. Det blir mest spennende hvis det er anledning til å gå ut av rommet. "Guiden" skal passe på at partneren er helt trygg og aldri støter borti noe. Men han/hun skal også sørge for noen spennende erfaringer for den "blinde" gjennom å føre ham/henne på steder der det er en spesiell lukt, noe spesielt å føle eller høre, bakken er annerledes, etc. "Guiden" kan også la partneren klatre over/under noen små hindringer eller løpe med ham/henne. Partnere skal helst ikke snakkes sammen. Etter en stund byttes rollene.

Øvelsen gjennomføres i tre omganger. Først skal den "blinde" ledes ved å holde ham/henne i skuldrene. I neste omgang danner "guiden" en kopp med hånden sin som den "blinde" legger sin hånd i. I siste omgang er det bare håndbakene som berører hverandre, slik at partnerne må være spesielt følsomme overfor hverandre.

Etter øvelsen får deltakerne anledning til å snakke om det de har opplevd.

Diskusjonspunkter:

- Hvordan følte det å være den "blinde" eller "guiden"?
- Hvilken rolle likte du best? Hvorfor?
- Hvordan kommuniserte dere?
- Hadde du en følelse av ansvar når du var "guiden"?
- Hadde du tillit til "guiden" når du var "blind"?
- Hvorfor er det så viktig med tillit? (I familien, blant venner, mellom forskjellige land, ...)

Alternativ:

En deltaker er et "skip", de andre er "skjær". Skjærene sitter på gulvet med litt avstand seg imellom. "Skipet" har bind for øynene og må gå fra den ene siden av rommet ("havet") til den andre uten å støte borti skjærene. Hvis skipet kommer nær et skjær, lager "skjæret" en lyd som av bølger som slår mot fjell, for å advare skipet om at det må skifte kurs.

Blind geometri

Tema: Samarbeid

Mål: Deltakerne øver på å reagere på de andre og ta ansvar selv

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Blind spill i sirkel

Tid: 2 min. per figur

Alle deltakere står i sirkel med øynene lukket, og de holder hverandre i hendene. Når lederen sier det, skal deltakerne endre sirkelens form uten å slippe tak i hendene og uten å åpne øynene. Lederen kan f.eks. si at sirkelen skal omdannes til en trekant, firkant, stjerne, et åttetall (sløyfe) osv. Når en figur har blitt ferdig, åpner alle øyne for å betrakte resultatet. Så dannes det igjen en sirkel, øynene lukkes og den neste figuren følger.

OBS: Øvelsen virker bare med opp til 15 personer. Er det flere, må det dannes to sirkler.

På telttur

Tema: Regler

Mål: Deltakerne blir motivert til å tenke over betydningen av regler og lover i et samfunn og spenningen mellom samfunnets regler og personlig frihet.

Målgruppe: Ungdommer

Metode: Gruppediskusjon

Tid: 2 timer

Hjelpemidler: Et sett av ”situasjoner” (*kopioriginal 7*), klippet fra hverandre og lagt i en konvolutt for hver gruppe.

Etter at deltakerne er delt inn i grupper på fem eller seks personer, innleder lederen:

–I den følgende øvelsen skal dere late som om dere er på telttur med noen venner. Noen har fortalt dere om et fantastisk sted å slå opp telt, en lysning i skogen nær en innsjø, langt borte fra sivilisasjonen. Dere har planlagt turen i flere uker. Nå endelig har helgen kommet. Etter en lang reise kommer dere til lysningen. Dere har tatt med alt dere trenger, inklusive et stort telt der alle kan sove. Det finnes en vannkilde i nærheten med godt vann, og dere har fått lov til å hugge trær for å lage et bål. Det finnes ikke noen andre fasiliteter, ingen regler, og ingen voksne eller leirleder. Dere slår dere ned, går for å bade og gleder dere til en morsom uke.

–Men ved slutten av den første dagen har det allerede vært litt uenighet om hvordan leiren skal være organisert. Dere blir klar over at det hadde vært best å bli enig om noen måter å gjøre turen enklere på. Dere holder et møte.

Lederen oppfordrer gruppene å forestille seg fire eller fem problemer som kan dukke opp. Gruppene skal bestemme seg for hvordan disse problemene bør løses. Når gruppene er ferdige, forteller de litt om hva slags problemer de har funnet på og hvordan de ville ha løst dem. Lederen stiller følgende spørsmålene:

- Hvordan ble avgjørelsene tatt?
- Var det noen som ikke var enige i avgjørelsene?
- Hadde alle like mye å si når avgjørelsene ble tatt?

Nå fortsetter lederen:

–Etter møtet fungerer alt mye bedre. Men etter et par dager dukker det opp flere problemer. Dere må løse dem i felleskap for å forhindre at de oppstår igjen.

Hver gruppe får nå et sett av ”situasjoner”. Lappene legges med teksten ned. Gruppen tar opp en lapp om gangen, leser gjennom den og prøver å bli enig om hvordan problemet skal løses. Hvis noen grupper blir ferdig forttere enn andre, skal de tenke over spørsmålene som står lengre nede.

Når alle gruppene er ferdig, kommer alle sammen for å gå gjennom de enkelte situasjonene og høre hva slags løsninger gruppene har kommet fram til. (OBS. Det vil ta for lang tid å la hver enkelt gruppe kommentere hver enkelt situasjon.) Øvelsen avsluttes med en diskusjon.

Diskusjonspunkter:

- I denne aktiviteten brukte dere regler for å sikre rettighetene til alle i leiren. Hva hadde skjedd hvis dere ikke hadde vært i stand til å bli enige om noen regler, eller hvis alle bare hadde ignorert reglene.
- Hva er det som gjør at en regel er bra/dårlig?

- Hvordan er det med lover? Skal man alltid følge lover, selv om de er dårlige?
- Noen regler og lover er uskreve. For eksempel, ”moral” eller religiøse regler. Hvorfor følger mennesker disse reglene selv om de ikke blir tvunget til å gjøre det?
- Regler og lover blir vanligvis påtvunget gjennom straff eller en annen form for sanksjon. Dere bestemte dere kanskje for å bruke sanksjoner mot personer som brøt reglene for leiren. Hva er meningen med sanksjoner? Hva slags sanksjoner har den beste virkningen? Kan sanksjoner virke motsatt av det de skulle?

Videre arbeid:

Denne diskusjonen kan være utgangspunkt for å lage regler for klassen (se neste øvelse). Andre temaer gruppen kan fordype seg i etter denne øvelsen er:

- Konflikt mellom regler og personlig frihet
- Hva hvis regler strider mot samvittighet eller (for eksempel religiøs) overbevisning?
- Sivil ulydighet i historien og nåtiden
- Overordnede og underordnede regler (folkerett – grunnlov – vanlige lover – regler i gruppen, familien, osv.)
- Hva er meningen med straff? Når opplever vi straff som rettferdig?
- Alternativer til straff; ungdommer og straff; dødsstraff

Klassens grunnlov

Tema: Demokrati

Mål: Elevene gjør erfaringer med demokratiske prosesser gjennom å utforme sine egne regler for samarbeid i klassen.

Målgruppe: Elever; eventuelt også andre grupper som er sammen i lengre tid

Metode: Arbeid i små grupper, felles diskusjon

Tid: To ganger 1 time

I grupper med fire til seks personer skal elevene lage en liste over regler for samarbeid i timen. Reglene skal inkludere rettigheter og plikter for både deltakerne og lederen. Forslag fra alle grupper blir samordnet og resulterer i et felles regelverk, en slags grunnlov for klassen som blir hengt opp og gjelder fra dette tidspunktet. Eventuelt kan regelverket evalueres og modifiseres etter en eller to måneder.

Her er et forslag til prosess for å samordne gruppene forslag til et felles regelverk: Etter at alle grupper har laget sine regelverk samles de inn. En liten gruppe deltakere danner en undergruppe som får i oppgave å sammenligne resultatene. Regler som alle er enige i settes opp i en felles liste. Regler som er kontroversielle eller bare nevnt av noen få, blir fremlagt for klassen igjen. I diskusjonen blir nå hele klassen enig om hva som skal være med på listen. Hvis nødvendig, gjennomføres det avstemning om kontroversielle punkter. Etter at det har blitt enighet i klassen, lager undergruppen en siste versjon som blir fremlagt en gang til. Hvis klassen godkjenner dette, blir det klassens grunnlov.

Denne aktiviteten er ikke bare en spennende øvelse i demokrati. Resultatet kan påvirke arbeidsforholdene i klassen på en meget positiv måte. Vanligvis vil reglene elevene beslutter, være ganske strenge når det gjelder f.eks. villighet til å høre på hverandre, ro i timen etc. Hvis regelverket tas alvorlig av klassen og læreren, vil klassen selv føle seg ansvarlig for at det blir ivaretatt. Det vil være mye lettere å henvise f.eks. en bråkete elev til klassens egen grunnlov, enn til regler som støtter seg bare på lærerens autoritet.

Hvis det føles nødvendig kan læreren forbeholde seg en vetomulighet, for eksempel når en regel strider mot skolens ordensregler. (Det er heller ikke tillatt at en kommunes regler er i strid med statens grunnlov, statens grunnlov må heller ikke bryte internasjonal lov.) Dette bør helst være avklart fra begynnelsen.

OBS:

Det å la elevene selv bestemme over spørsmål om samarbeid og disiplin, høres kanskje litt dristig ut. Men mange lærere i forskjellige land har gjort meget gode erfaringer med dette. De fleste forteller at deltakernes regler blir en del strengere enn det læreren selv hadde våget å pålegge dem.

Det er best hvis klasselæreren er med på denne aktiviteten, slik at reglene får generell gyldighet for alle timer. Hvis dette er ikke mulig, er det heller ikke noe i veien for å lage grunnregler bare for et bestemt fag.

Menneske- rettigheter, rettferdighet: fordypning

Rikets tilstand

Tema: Menneskerettigheter i Norge

Mål: Deltakerne fordypes seg i menneskerettighetene gjennom sine egne observasjoner og blir bevisst sitt eget ansvar for sikring av andres rettigheter.

Målgruppe: Ungdommer fra 16 år og voksne. Deltakerne bør allerede ha noe grunnleggende kjennskap til menneskerettighetene.

Metode: Gruppearbeid, felles diskusjon, eventuelt prosjektopplegg

Tid: 2 timer

Hjelpemidler: Et stort ark med en tabell som er beskrevet i teksten (alternativt kan tabellen tegnes på tavlen)

Selv om alle menneskerettigheter er like viktige, er det ikke alltid og overalt like lett å virkeliggjøre dem. Det finnes ingen land i hele verden der alle mennesker uten unntak virkelig kan nyte alle sine rettigheter. Ofte skyldes det at regjeringer rett og slett ikke gjør den nødvendige innsatsen for å beskytte rettighetene eller til og med aktivt motarbeider dem. Hvert år kritiserer Amnesty Internationals årsrapport makthaverne i mer enn 150 land for alvorlige brudd bare på sivile og politiske rettigheter, og manglende ivaretagelse av økonomiske og sosiale rettigheter er minst like utbredt. Men det er heller ikke alltid like lett å finne løsninger på problemer som f.eks. urettferdig fordeling, mangel på arbeidsplasser, eller på de mange tilfellene der forskjellige rettigheter kolliderer med hverandre.

Ved hjelp av FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene skal det nå analyseres hvordan situasjonen er her i Norge. Deltakerne deles inn i små grupper som hver får et omtrent like stort antall artikler av Verdenserklæringen og noen selvklebende merkelapper. På merkelappene står numrene til artiklene de har fått tildelt (ett nummer per lapp). Hver gruppe skal nå finne svar på følgende spørsmål for hver av artiklene de har fått tildelt:

- Vet dere om noen konkrete eksempler på at denne rettigheten ikke blir respektert i Norge?
- Hvis ja, er det tilfeldige enkeltpersoner, eller er noen grupper (f.eks. sosiale grupper, yrkesgrupper, minoriteter, kvinner, barn, ...) spesielt utsatt?
- Bli enig om en karakter som viser i hvor stor grad artikkelen er virkeliggjort i Norge:
6 – rettigheten nytes av alle uten unntak
5 – rettigheten nytes av nesten alle
4 – rettigheten er godt sikret og nytes av det store flertallet
3 – rettigheten nytes av flertallet men sikringen er mangelfull
2 – flertallet av befolkningen kan ikke nyte rettigheten
1 – det er bare en svært liten gruppe som kan nyte denne rettigheten

I mellomtiden henger lederen opp et stort ark med en tabell eller tegner tabellen på tavlen. På bunnen av tabellen er det en grunnlinje delt i 30 nummererte felt. Feltene må være litt bredere enn merkelappene gruppene har fått. Til venstre for tabellen tegnes det en vertikal linje med seks like store nummererte felt, fra 1 (nederst) til 6 (øverst).

Når gruppene er ferdige, presenterer hver av dem resultatene for artiklene fra 1 til 30 i plenum. Gruppens talsperson redegjør for hvordan gruppen vurderer gjennomføringen av den omtalte artikkelen og gir eksempler på brudd hvis gruppen har kommet på noen. Til slutt markeres gruppens foreslåtte karakter for artikkelen gjennom å sette merkelappen med artikkelens tall på det tilsvarende stedet på tabellen. Nå åpnes det for innvendinger mot eller kommentarer til gruppens vurdering. Hvis plenum er uenig i gruppens foreslåtte karakter, kan den endres.

Når alle 30 artikler er omtalt, åpnes det for en samtale om det bildet av menneskerettighetssituasjonen i Norge som kommer fram i tabellen.

Diskusjonspunkter:

- Hva er det generelle inntrykket?
- Er resultatet overraskende (positivt eller negativt)?
- Hva er vi spesielt flinke til, og hvor er det behov for forbedring?
- Med tanke på de tradisjonelle gruppene av menneskerettigheter (sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle): er noen av disse gruppene spesielt godt eller spesielt dårlig ivaretatt?
- Finnes det noen grupper som har det spesielt vanskelig når det gjelder å få respekt for sine rettigheter?
- Hvilke konkrete tiltak trenges det for å gjennomføre forbedringer? Og hva trenges det for å sikre situasjonen på de områdene vi er fornøyde med?
- Hva kan hver av oss bidra med?

OBS:

Meningen med denne øvelsen er ikke å tegne et bilde av Norge som et land der menneskerettighetene er dårlig ivaretatt. (Tvert imot er Norge blant de landene som i internasjonal sammenheng oftest blir nevnt som et positivt eksempel på mange områder.) Men deltakerne skal bli klar over at det alltid er rom for forbedringer, og at de selv har en del av ansvaret for å få til forbedringer og for å sikre det de i dag er fornøyde med.

Videre arbeid:

Øvelsen vil vekke deltakernes interesse for hvordan menneskerettighetene er sikret i Norge og hvilke muligheter det finnes for å gjøre noe mot menneskerettighetsbrudd. Dette kan bearbeides på forskjellige måter. Enten kan lederen selv gi opplysninger om det, det kan inviteres en sakkyndig person utenfra til en samtale med gruppen, eller deltakerne kan selv få i oppdrag å samle informasjon om temaet i form av et prosjekt (se nedenfor). En annen mulighet til å arbeide videre etter denne øvelsen er en historisk betraktning over menneskerettighetenes utvikling i Norge. (Se øvelse tidsakse s. 33.)

Prosjektopplegg til videre arbeid:

Deltakerne deles inn i små grupper som over et visst tidsrom skal finne svar på et eller flere spørsmål om hvordan menneskerettighetene sikres i Norge.

Eksempler på spørsmål:

- Hvilke nasjonale lover og bestemmelser sikrer menneskerettighetene i Norge?
- Hvilke internasjonale menneskerettighetsregler har Norge forpliktet seg til å overholde?
- Hvordan er barn og unges spesielle behov ivaretatt? (Denne oppgaven er spesielt relevant for deltakere under 18 år.)
- Hvilke tiltak finnes det for å forhindre diskriminering av spesielle grupper, som f.eks. kvinner, minoriteter eller innvandrere?
- Hvilke muligheter har personer i Norge til å forsvare seg mot menneskerettighetsbrudd? (Prosedyrene skal beskrives så nøyaktig som mulig.)
- Hvilke organisasjoner eller institusjoner kan man henvende seg til når man har opplevd et menneskerettighetsbrudd?
- Hvilke organisasjoner eller institusjoner kan man henvende seg til hvis man selv vil arbeide for å beskytte andres rettigheter?

Gruppene som arbeider med disse oppgavene, skal ta hensyn til alle kategorier av menneskerettigheter, ikke bare de politiske. Det skal legges spesiell vekt på å vurdere om alle kategorier av menneskerettigheter er like godt beskyttet.

Menneskerettighetene finnes overalt

Tema: Menneskerettighetenes universalitet og udelelighet

Mål: Deltakerne utvider sine kunnskaper om menneskerettighetene gjennom å gjenkjenne dem i situasjoner fra hverdagslivet. De blir oppmerksomme på at menneskerettighetene er udelelige.

Målgruppe: Ungdommer

Metode: Å se på fotografier

Tid: 30 min.

Hjelpemidler: Ca. 12 fotografier (fra aviser, magasiner, kalendere osv.) av mennesker fra hele verden i så mange forskjellige situasjoner som mulig; Verdenserklæringen om menneskerettighetene (bruk kopioriginal i "Skritt for skritt" del 1)

Lederen legger ut fotografiene slik at alle kan se på dem. Deltakerne blir oppfordret å velge de tre bildene de liker best. Etter at gruppen har bestemt seg, legges alle andre bilder til side. Nå holder (eller henger) lederen opp ett av de tre fotografiene som er igjen og stimulerer deltakernes fantasi gjennom noen spørsmål, som f.eks.:

- Hvor tror dere bildet ble tatt?
- Hva er det som skjer?
- Når på dagen ble bildet tatt?
- Har menneskene på bildet noe med hverandre å gjøre?
- Er de fattige eller rike, lykkelige eller triste?
- Hva er det de ser på/gjør/sier?
- Hvor skal de hen? Hvor har de vært?
- Kjenner de fotografen? Hva tenker de om ham/henne?

Det samme gjøres med de to andre bildene som ble valgt.

Nå tas de tre bildene opp igjen, ett etter ett, og lederen spør hvilken menneskerettighet / hvilke menneskerettigheter som er representert gjennom dem. Så blir alle de andre fotografiene lagt ut igjen, og deltakerne skal lete etter flere menneskerettigheter. Dette kan gi anledning til en del spennende diskusjoner.

Den siste oppgaven deltakerne får, er å se på Verdenserklæringen om menneskerettighetene og lage bunker av bilder som tilhører enkelte artikler i den. Deltakerne vil snart merke at dette er helt umulig, siden så godt som alle bilder vil representere flere rettigheter. Lederen forklarer nå at menneskerettighetene er udelelige. Det er umulig å si at noen rettigheter er viktigere enn andre, eller at noen mennesker bare skal få nyte godt av en del av dem, men ikke alle.

OBS:

Øvelsen egner seg spesielt godt til å gjøre deltakerne mer oppmerksom på økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Et bilde av en familie som sitter ved frokostbordet og leser avis, kan ikke bare stå for informasjonsfrihet, men også for retten til mat, et bosted, familie, sosial sikkerhet, fritid, osv.

I utvalget av bilder burde man først og fremst se etter rettigheter som blir ivaretatt. Men noen av dem kan også påpeke fraværet av rettigheter. Spesielt spennende blir det når fotografiet inneholder begge deler. (F.eks. et bilde av en uteligger som leser avis.)

Diskusjonene som oppstår gjennom denne øvelsen, kan gi en god indikasjon på hvilke menneskerettighetstemaer gruppen er spesielt opptatt av eller har behov for å lære mer om.

Prosjekt: På ferie

Tema: Menneskerettigheter i typiske ferieland

Mål: Deltakerne blir motivert til å være mer oppmerksomme på menneskerettslige sammenhenger og øver seg på å identifisere i praksis menneskerettighetene de har lært om

Målgruppe: Ungdom fra 16 år som allerede har et visst kjennskap til menneskerettigheter

Metode: Prosjektopplegg med selvstendig samling av informasjon

Tid: 1 time for innføring, 2 for presentasjon. Selve oppgaven vil strekke seg over én eller flere uker

Øvelsen begynner med en samtale om turisme. Hva er det som får oss til å reise på ferie i andre land? Er deltakerne mest opptatt av å slappe av på utenlandsferie, eller er de mest interessert i å oppdage en annen kultur og levemåte? Er det lett for en turist virkelig å bli kjent med den lokale kulturen og hvordan folk lever, eller møter man mest klisjeene som landets turistindustri tror vil selge best? Hva er det folk her i landet vil at turistene som besøker Norge skal få inntrykk av, og hva er det turistene helst ikke skal få møte eller få vite? Vil den gjennomsnittlige turist i et fremmed land få inntrykk av menneskenes levevilkår og om deres menneskerettigheter er ivaretatt? Virker noen land mer opptatt av å skjule realiteten enn andre, og hvis så, hvorfor? Finnes det land der det å møte nød, fattigdom og ulykke til og med utgjør en del av attraksjonen for turister? På hvilken måte kan turismen selv påvirke menneskenes levevilkår? Er det noe turister kan gjøre for å yte et bidrag til forandring til det bedre? Er vi som turister flinke til å respektere lokale tradisjoner og regler for god tone? Hvordan opplever vi oppførselen til turister som kommer til Norge?

På tavlen skrives nå navn på alle landene der noen av deltakerne snart skal reise på ferie, eller der de allerede har vært på ferie. (Det gjelder bare feriemål, ikke land der man har arbeidet eller levd i lengre tid.) I tillegg skrives det opp andre land som er typiske mål for feriereiser.

Når listen over ferieland er ferdig, får deltakerne en prosjektoppgave: Enhver får tildelt ett av landene som står på tavlen. Hvis det er færre land enn personer, kan to eller flere arbeide sammen om ett land. Hver deltaker skal samle informasjon om menneskerettighetssituasjonen i landet han/hun har fått tildelt og lage en presentasjon av det. Det skal tas hensyn til både politiske/sivile, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, gjerne, hvis mulig, med spesielt fokus på områdene som er mest populære som turistmål. Som hjelpemiddel brukes FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene. Det vil ikke alltid være mulig å sjekke om hver eneste artikkel i Verdenserklæringen blir overholdt, men så mange som mulig bør dekkes. Hvis det lar seg gjøre, hadde det vært spesielt spennende med en betraktning ikke bare av den nåværende situasjonen i landet, men også av hvordan landet er i ferd med å utvikle seg med hensyn til menneskerettighetene.

For å gi deltakerne anledning til å gjøre oppgaven grundig, bør de helst få flere ukers tid til den.

Resultatene skal presenteres muntlig i plenum. I tillegg skulle det helst også lages en skriftlig rapport, der det står hvor informasjonen kommer fra. Rapportene kan utstilles i klassen eller gjøres tilgjengelige for hele skolen.

OBS:

Det anbefales at lederen snakker litt på forhånd med deltakerne om hvordan de kan få tak i informasjon om landene. Det finnes en del internasjonale organisasjoner som utgir regelmessige rapporter om menneskerettighetssituasjonen i forskjellige land, som f.eks. UNI-

CEF og NORAD om økonomiske og sosiale spørsmål og Amnesty International om sivile og politiske spørsmål. Det finnes også organisasjoner og institusjoner som fokuserer spesielt på ett land (for eksempel ambassader, vennskapsforeninger, osv.), men deltakerne burde være oppmerksomme på at noen av dem vil ha en spesiell politisk hensikt med informasjonen de gir videre. Statistiske hjelpemidler finner man også i mer generelle oppslagsverk både i bokform og på Internett.

Poenget med øvelsen er ikke å oppfordre til boikott av ferieland der maktøverne står ansvarlig for alvorlige menneskerettighetsbrudd, men til å reise med åpne øyne. Skulle noen trekke den konklusjon at han/hun ikke vil reise til et land der turistpengene blir brukt til å kjøpe nytt torturutstyr, eller der gatebarn og uteliggere blir drept for ikke å forstyrre ferieidyllen, så er det mest virkningsfullt hvis myndighetene i landet også får vite om dette. Kanskje deltakerne får lyst til å skrive til enkelte regjeringer eller ambassader for å uttrykke sin bekymring over menneskerettighetsbrudd i et land som de egentlig hadde tenkt seg som feriemål.

Hvis det blir nødvendig å velge ut bare en del av ferielandene, bør det velges land som folk skal reise til fremfor land der de allerede har vært. Helst burde man velge landene slik at det blir balanse mellom forskjellige regioner og politiske systemer.

Siden det å samle informasjon er en viktig del av opplegget, skal deltakerne av utenlandsk opprinnelse helst ikke arbeide på landet familien deres kommer fra. Men det er ikke noe i veien med at de fungerer som ressurspersoner for andre.

Videre arbeid

Det er mange muligheter til å arbeide videre etter denne øvelsen. For eksempel kan det være interessant å samle argumenter for og imot det å dra på ferie i et land med alvorlige menneskerettighetsbrudd. En annen mulighet er å konsentrere seg om ett av de omtalte land eller en bestemt region der flere av de omtalte landene ligger. Det kan også være spennende å invitere en representant fra et av de omtalte landene til en diskusjon på grunnlag av rapporten om landet.

Selve innsamlingen av informasjon som deltakerne har gjort, kan være grunnlag for videre arbeid i en litt annen retning. Opplysningen som ble hentet inn fra en ambassade eller vennskapsforening eller, tvert imot, fra en organisasjon som støtter opposisjonen i landet, vil ha et politisk preg. Dette betyr ikke nødvendigvis at informasjonen er feil, men det vil være interessant å betrakte informasjonen nærmere under denne synsvinkelen. Det kan føre til en diskusjon om menneskerettigheter som propagandatema og den sentrale betydningen som informasjonsfrihet og informasjonsmangfold har.

Alternativ

Den menneskerettslige analysen kan være del av et bredere prosjekt som også betrakter andre aspekter ved landene – eller kanskje bare ett land – som for eksempel geografi, økonomi, tradisjoner, språk, osv.

Menneskerettigheter i media

Tema: Menneskerettigheter og menneskerettighetsbrudd

Mål: Deltakerne utdyper sine kunnskaper om menneskerettighetene og knytter dem til det som skjer i verden.

Målgruppe: Ungdommer og voksne som allerede er kjent med FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene

Metode: Medieanalyse

Tid: 2 timer

Hjelpemidler: Aviser og/eller nyhetsmagasiner; eventuelt noen store ark for presentasjonen

Deltakerne deles inn i små grupper. Hver gruppe får én eller flere aviser eller nyhetsmagasiner og får i oppdrag å finne rapporter som dreier seg om

- Menneskerettigheter i bruk
- Menneskerettigheter som blir nektet
- Innsats for andres menneskerettigheter

For bedre forståelse kan lederen gi følgende eksemplene:

- Menneskerettigheter i bruk: Et bilde av en fotballspiller som scorer mål kan illustrere rett til fritid, helse, foreningsfrihet, frihet til å reise.
- Menneskerettigheter som blir nektet: En rapport om nedskjæringer ved et lokalt sykehus kan forbindes med nektelsen av rett til helse eller til og med rett til liv.
- Innsats for andres menneskerettigheter: En rapport om et barn som ble reddet fra folk som mishandlet det.

Deltakerne skal se på Verdenserklæringen om menneskerettighetene og finne artikler som tilsvarer rapportene. Til slutt presenterer og forklarer gruppene resultatet sitt for de andre. (For presentasjonen kan gruppene f.eks. lime tekstene og de tilsvarende artiklene fra Verdenserklæringen på et stort ark.)

Tidsakse

Tema: Norges historie

Mål: Deltakerne ser på historien med hensyn til utviklingen av menneskenes rettigheter og levevilkår.

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Gruppearbeid; alternativt prosjektopplegg

Tid: variabel

Materiell: flere store ark

Deltakerne deles inn i små grupper. Gruppene skal samle historiske hendelser som betydde enten en positiv eller negativ utvikling med hensyn til menneskerettighetene i Norge. Det skal også inkluderes internasjonale hendelser som hadde betydning for Norge. Etterpå tegner hver gruppe en horisontal linje, en tidsakse, midt på et stort ark. Med utgangspunkt helt til venstre på akse markerer de nå hendelsene gruppen har kommet på, i kronologisk rekkefølge i form av en bølge: Når hendelsen betydde en positiv utvikling mht. menneskerettighetene går bølgen oppover, når utviklingen var negativ går bølgen nedover. De tilsvarende hendelsene skrives som stikkord inn i diagrammet. Hver gruppe velger én eller flere personer som presenterer resultatet i plenum etter at alle er blitt ferdige. I presentasjonen skal det også forklares hvorfor gruppen tolket de enkelte hendelsene som henholdsvis framskritt og tilbakeskritt.

Diskusjonspunkter:

- Var det lett å tenke på historien med hensyn til menneskenes levekår? Skjerpet det blikket for noe man ikke hadde tenkt over før?
- Hvilke menneskerettigheter var det gruppene tenkte mest på? Var det like mye fokus på helse, bosted, næring, arbeid, utdanning mm. som på politiske rettigheter?
- Var tolkningen alltid entydig, eller fantes det hendelser som kunne betraktes både som positive og negative? Ville noen hendelser som deltakerne betrakter som positive, kanskje blitt sett på som negative (eller omvendt) av personer med annen bakgrunn, fra andre land etc.? (F.eks. tapet av Grønland, den industrielle revolusjonen, Schengenavtalen, krigen mot Jugoslavia, ...)
- På hvilke måter er menneskerettighetene i dag bedre virkeliggjort enn for 50, 100, 200, 500 år siden? For hvilke menneskerettigheter har utviklingen vært mest positiv? Finnes det noe som er blitt verre?

Alternativer:

Deltakerne prøver å knytte sammen enkelte artikler fra FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene med de forskjellige historiske hendelsene.

På skolen kan øvelsen også gjennomføres som hjemmelektse.

Prosjektopplegg:

Klassen deles inn i små grupper. Hver gruppe får tildelt en bestemt epoke. (Alternativt kan også hver gruppe få tildelt en bestemt gruppe menneskerettigheter.) De forsker på hendelser, vitenskapelige og geografiske oppdagelser, filosofiske, litterære og kunstneriske verk etc. i sin epoke som hadde betydning for menneskerettighetene og lager en kort dokumentasjon om hver av dem, eventuelt med tegninger, illustrasjoner etc. I tillegg lager gruppen en tidsakse som beskrevet ovenfor. Siden opplegget omfatter flere forskjellige fagområder, egner det seg godt for tverrfaglig arbeid.

Hva er rettferdighet?

Tema: Rettferdighet (eller andre menneskerettighetstemaer)

Mål: Deltakerne oppdager sin egen følelse av hva som er rettferdig

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Brainstorming, diskusjon i små grupper

Tid: 1 til 2 timer

Gruppen gjennomfører en brainstorming på spørsmålet "Hva er rettferdig? Hva er urettferdig?" Alle forslag blir skrevet på tavlen.

Nå går deltakerne sammen i små grupper. Gruppene får fem minutter på seg til å skrive ned på en lapp en felles definisjon av "rettferdighet". Definisjonene til alle grupper blir hengt opp slik at alle kan lese dem. Nå skal alle prøve å bli enig om en felles definisjon som inkluderer alle gruppens forslag. Denne felles definisjonen blir også skrevet opp godt synlig for alle. (Hvis deltakerne ikke er blitt enige, skrives de forskjellige alternativene opp.) Så motiverer lederen deltakerne til å reflektere litt nærmere rundt rettferdighet gjennom å stille følgende spørsmål:

- Er rettferdighet viktig? Hvorfor?
- Kan dere huske en gang i deres liv da dere opplevde noe som var rettferdig, og en gang da noe var urettferdig?
- Hva er det som gjør ting urettferdige?
- Hvordan føltes det da dere opplevde noe urettferdig?

- Er det alltid mulig å få til rettferdighet?
- Hva kan vi gjøre for å bidra til at det går rettferdig for seg i vår gruppe/klasse, på vår skole, i vårt land, i verden?

Alternativer:

Den samme prosessen med å komme frem til en definisjon, kan også anvendes på frihet, toleranse, ansvar, fred, eller andre temaer som har med menneskerettighetene å gjøre. Poenget med øvelsen er å oppmuntre deltakerne til å uttrykke sine naturlige følelser omkring temaet.

Vi annonserer våre rettigheter

Tema: Menneskerettigheter generelt

Mål: Deltakerne fordyper seg i betydningen av noen artikler i Konvensjonen om barnas rettigheter

Målgruppe: Elever og medlemmer av ungdomsgrupper

Metode: Å lage plakater, sanger, eller scener

Tid: 2 timer

Hjelpemidler: Utvalg av enkelte artikler fra Verdenserklæringen eller et annet menneskerettighetsdokument.

Deltakerne går sammen i små grupper eller par. Hver gruppe eller par får nå i oppgave å lage et reklameinnslag som forklarer en rettighet eller en gruppe av rettigheter (f.eks. rettigheter som har med familien å gjøre) fra Verdenserklæringen. Det kan være en plakat, en sang, en scene, et dikt osv. Resultatene kan utstilles eller framføres for klassen/gruppen eller hele skolen.

Noen tips for å lage en plakat:

Bli klar over hva dere vil formidle før dere begynner å arbeide. Bestem dere for budskapet og skriv det ned.

Begynn med å lage noen små, raske skisser for å prøve så mange idéer som mulig. Ikke vær redde for å forkaste en idé på ethvert stadium. Det er mye viktigere å bruke energien på å få frem en sterk idé enn å fortsette å arbeide på noe man egentlig ikke er fornøyd med.

Alternativ:

FN bruker en rekke ”internasjonale dager” (f.eks. den Internasjonale kvinnetdagen) for å gjøre offentligheten oppmerksom på menneskerettigheter. Disse dagene kan være gode anledninger til å lage plakater, scener, dikt osv. (se “Skritt for skritt” del 1 s. 23).

Veggavis

Tema: Menneskerettigheter i praksis

Mål: Deltakerne blir oppmerksomme på hvordan menneskerettighetene blir ivaretatt

Målgruppe: Elever i alle aldersgrupper

Metode: Veggavis

Tid: Over lengre tidsrom

Hjelpemidler: Flere store, blanke ark som dekker en del av en vegg i klasserommet

Det henges opp noen store blanke ark (plakater) i klasserommet som veggavis. Elevene skal legge merke til artikler, rapporter eller bilder i aviser eller magasiner, og innslag i TV eller radio som har med menneskerettigheter å gjøre. For eksempel, en karikatur kan vise fordommer eller vold, en rapport om krig kan vise hvordan menneskerettigheter blir brutt i andre land, eller det kan være diskusjon om et menneskerettighetstema i lokalnyhetene. Deltakerne skal klippe ut det de har funnet, eller skrive et kort sammendrag av det, og limer det på veggavisen.

For å opprettholde spenningen, kan aktiviteten først begrenses til et kort tidsrom, f.eks. to uker. Hvis det blir en suksess, kan veggavisen bli et permanent innslag i klasserommet.

OBS:

Elevene burde motiveres til å få en balanse mellom positive og negative hendelser. Ellers vil det bli altfor mye fokus på menneskerettighetsbrudd, siden det er mye lettere å identifisere (og media er mye mer opptatt av) dårlige nyheter enn gode.

Alternativer:

Veggavisen kan også omfatte materiale deltakerne selv har laget om menneskerettigheter, f.eks. plakater, tegninger, dikt, eller rapporter om det de selv har funnet ut i nærmiljøet. Veggavisen kan bli til en utstilling på skolen eller på et offentlig sted i nærmiljøet.

Spill om verdenshandelen

Tema: Urettferdighet i konkurransen mellom dem som har kapital og dem som har råmaterialer; konflikter som resultat av mistillit; definisjon av gevinst

Mål: Deltakerne eksperimenterer med forhandlingssituasjoner mellom ulike parter, opplever hvordan økonomisk utnyttelse oppstår og setter spørsmålstegn ved definisjonen av gevinst i vår kultur.

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Antall deltakere: 7 til 17 personer. Gruppen blir delt inn i to undergrupper.

Metode: Simulasjonsspill/rollespill

Tid: 2 timer for spillet, 1 time for etterarbeid.

Hjelpemidler: En kasse som kan låses; nøkkel til kassen; en ulåst eske; like mange uspisete blyanter som det er deltakere; 2 blyantspissere; spillepenger (10 kr per person i den minste gruppen og 1 kr per person i den største gruppen)

Rom: Helst to rom, i hvert fall plass for hver gruppe til å trekke seg tilbake og snakke uten å bli hørt eller sett av de andre.

Spillet egner seg for 7 til 17 personer. Deltakerne deles inn i to grupper, slik at den ene gruppen har litt mer enn dobbelt så mange medlemmer som den andre.

Vårt eksempel går ut fra en spillegruppe på 10, som blir delt inn i to undergrupper på 3 og 7 personer. I dette tilfellet blir det brukt 10 uspisete blyanter og 37 kr i spillpenger. Spillets leder skal passe på at ikke alle retorisk sterke deltakere er i den samme gruppen. Først blir reglene forklart. Målet med spillet er å samle kapital. Kapital består av penger og spissete blyanter (hvis ønskelig kan verdien av en spisset blyant fastsettes med 3,50 kr). Gruppene må forhandle med hverandre for å vinne kapital. Materiell kan bare vinnes som resultat av forhandlinger (det er ikke lov å overfalle og rane de andre). Bare det materielle som har blitt delt ut, er tillatt. Det er ikke lov å bruke egne blyanter eller blyantspissere eller å prøve å åpne kassen med vold.

Deltakerne skal oppfordres til å oppnå så godt resultat som mulig, ut fra egne vurderinger. Når alle har forstått reglene, går hver gruppe til sitt rom. Spillets leder fordeler nå materiellet slik at ingen gruppe får vite hva de andre har. Den største gruppen får en låst kasse uten nøkkel med alle 10 blyanter oppi og 7 kr. Gruppen får vite hva deres kasse inneholder, men ikke om nøkkelen fins eller hvor nøkkelen eventuelt er.

Den minste gruppen får de to blyantspisserne, nøkkelen til de andres kasse og 30 kr. Det skal ikke fastsettes noen tidsbegrensning. Spillet slutter når spillerne ikke vil forhandle lengre (spillets leder bestemmer). Hver gruppe viser fram hvor mye kapital de har vunnet.

Etter at spillet er slutt, sitter alle deltakere sammen i sirkel. Først skal hver deltaker si kort hvordan hun/han føler seg nå. Det gis anledning til å oppklare personlige konflikter som har oppstått (f.eks. fordi noen følte seg trakassert). Spillets leder forteller hva de to gruppene fikk i begynnelsen. Deltakerne diskuterer hvordan de definerte suksess: Var det å få så mye som situasjonen tillot, å få mer enn de andre, en mengde man ble enig om på forhånd, ...? Så diskuteres og analyseres spillets forløp.

Diskusjonspunkter:

- Hvordan utviklet det seg med kommunikasjonen og følelsene mellom de to gruppene: Forventet gruppene at de andre ville være ærlige? Var gruppene selv ærlige? Hvis ikke, hvorfor? Hvordan forandret bildet de hadde av de andre seg?
- Hvilke hendelser var avgjørende for spillets forløp?

- Hvordan ble forhandlingene organisert? Hvordan ble meninger dannet innenfor gruppene? Var det lettere for den minste eller for den største gruppen å komme til en felles forhandlingsposisjon?
- Hvilke paralleller finnes det til den virkelige verden? Kan noen tenke seg hvorfor spillet blir kalt "verdenshandelsspill"?

Spillet er en klassiker i arbeid om U-landsproblematikken og fungerer like godt med ungdommer og med voksne. Fordelingen i begynnelsen simulerer de ulike utgangspunkt for industriland (som har kapital og tekniske midler) og U-land (som har råmaterialer, men ingen kapital for å utnytte dem). Men meningen med spillet er ikke bare å påpeke urettferdig fordeling, men å demonstrere hvordan ulike utgangspunkt og mangel på kommunikasjon med og kunnskap om hverandre fører til mistillit og konflikt.

I diskusjonen etter spillet skal det også påpekes at definisjonen av suksess er avhengig av perspektivet man velger. Spillets regler sier ikke at målet er å få mer enn de andre, men nesten alle grupper tolker det automatisk på denne måten. Vi er så vant til å være fornøyd bare hvis vi har mer enn de andre. Et resultat som er "så godt som mulig" kunne også bety å oppnå en situasjon der alle har like mye. Man kunne også ta gruppenes størrelse i betraktning, f.eks. ved å fastslå at den minste gruppen trenger mindre kapital enn den største. Men dette er en tenkemåte vi ikke er vant til, og spillet vil sjelden utvikle seg i retning av samarbeid. Tvert imot slutter spillet noen ganger uten at blyantboksen blir åpnet i det hele tatt.

OBS:

Spillet skal bare gjennomføres med spillere som ikke har et altfor spent forhold til hverandre. Spenninger og emosjoner kan bli ganske høye underveis. Det kan være lurt å gjøre en eller annen morsom bevegelseslek rett etter spillet for å løse opp spenninger før gruppen sitter sammen og deler erfaringer.

Som i alle slike spill er det meget viktig at rollen til spillets leder er klar for alle. Særlig må det ikke oppstå noen mistanke om at lederen hjelper én av gruppene med råd eller informasjon.

Historien om Irina

Tema: Samvittighetsfanger

Mål: Gjennom en sann historie blir deltakerne kjent med politisk forfølgelse og deres egne muligheter til å engasjere seg for ofrene.

Målgruppe: Ungdommer og voksne som allerede har en viss forståelse av menneskerettigheter

Metode: Gruppearbeid med tekst

Tid: 1–2 timer

Hjelpemidler: Kopier av *kopioriginal 8* for alle deltakere.

Lederen oppfordrer deltakerne til spontant å nevne legitime grunner til å fengsle en person. (F.eks. for mord, ran, osv.) Deltakernes forslag skrives på tavlen. Det skal ikke brukes mer enn fem minutter på dette.

Så blir arkene med "Historien om Irina" og "Informasjon om samvittighetsfanger" (*kopioriginal 8*) delt ut. Informasjonen om samvittighetsfanger leses høyt. Teksten blir kort omtalt for å være sikker at alle har forstått den. Eventuelt spørres deltakerne om de selv har hørt om noen samvittighetsfanger. Så introduserer lederen kort historien om Irina. Hvis nødvendig forteller han/hun kort om Sovjetunionen, og han/hun forklarer hva det betydde å bli dømt til "hardt arbeid" (fengselsstraff var forbundet med hardt fysisk tvangsarbeid som en slags tilleggsstraff) og "internt eksil" (dømte ble sendt til en fangeleir i en hel annen del av landet, gjerne i Sibir). Nå leser deltakerne hele "Historien om Irina".

Når alle er ferdige, deles deltakerne opp i grupper på fem eller seks personer. Hver gruppe får en kopi av FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene. Gruppene skal nå finne ut hvilke av Irinas rettigheter ifølge Verdenserklæringen som har blitt brutt. Når gruppene er ferdige, diskuteres resultatene i plenum.

Diskusjonspunkter:

- Var det riktig å fengsle Irina? Hvorfor?/Hvorfor ikke?
- Hvilke av Irinas rettigheter ble brutt?
- Hva tror dere myndighetene prøvde å oppnå ved å behandle henne som de gjorde?
- Folk fra Amnesty International kjente ikke Irina personlig, og de var heller ikke fra hennes land. Hvorfor tror dere at de likevel interesserte seg for hennes skjebne?
- Hvilken effekt tror dere Amnestys aktiviteter hadde på den sovjetske regjeringen, regjeringen av USA, og Irina? Hvorfor?
- I følge myndighetene som arresterte Irina, og mange andre regjeringer som bryter menneskerettighetene, mister statsfiender sine menneskerettigheter når de motarbeider sitt land. I innledningen til FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene står det at alle har de samme rettigheter, og at disse rettighetene kan ikke fratras noen.. Hvem tror dere har rett? Hvorfor? Hvorfor er det viktig?
- Hvordan hadde dere ønsket at verden skulle reagere hvis dere hadde blitt urettferdig fengslet?

Deltakerne kan oppfordres til å lage et dikt som en samvittighetsfange eller en fange i isolat kunne ha skrevet. De kan også eksperimentere med å skrive dikt i såpe, som Irina gjorde det, eller på andre måter som en fange uten papir og penn vil kunne benytte seg av.

OBS:

Her passer det godt med historien om Petter Moen, nordmannen som under andre verdenskrig var fengslet av nazistene i Oslo i to år. I fengselet skrev han dagbøker ved å grave teksten med nåler i dopapir. Moen døde da han ble transportert til Tyskland, men dagbøkene hans ble funnet etter krigen og gitt ut.

Tvangsarbeid som forverring av fengselsstraff blir i dag fortsatt brukt av en rekke land, særlig mot dissidenter. I Kina er såkalt ”omskolering gjennom arbeid” en standardstraff for personer som har vært kritiske overfor regjeringen.

Videre arbeid:

Etter denne øvelsen kan gruppen selv bli aktiv med å forsvare en person som har vært utsatt for overgrep, f.eks. gjennom å delta i en av Amnesty Internationals brevaksjoner.

Hva hadde du gjort?

Tema: Politisk drap

Mål: Deltakerne blir kjent med bakgrunnen for politiske drap, betydningen av rettslig forfølgelse av menneskerettighetsbrudd og rollen offentligheten spiller i denne sammenheng.

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Diskusjon i små grupper på grunnlag av en sann historie

Tid: 1 til 2 timer

Hjelpemidler: Kopier av artikkelen om Luis Díaz og informasjonen om politisk drap (*kopioriginal 9*).

Gruppen leser artikkelen om Luis Díaz. Lederen forklarer at et slikt dødsfall kalles for uteromrettslige henrettelse, eller politisk drap. Gruppen leser gjennom informasjonen om politisk drap.

Luis’ familie vil at de som er ansvarlige for hans død skal stilles for retten. Men hæren vil ikke at dette skal skje. Deltakerne går nå sammen i små grupper (fire eller fem personer) for å diskutere hvorfor familien og hæren har disse holdningene.

Diskusjonspunkter:

- Hvem tror dere er ansvarlig for Luis’ død: hæren, regjeringen, Luis, soldaten som skjøt ham?
- Hvilken betydning ville det ha for andre medlemmer av sikkerhetsstyrkene hvis de skyldige soldatene blir straffet?
- Ville makten til regjeringen, sikkerhetsstyrkene og hæren bli styrket eller svekket hvis de skyldige soldatene blir straffet? Hva med deres image?
- Hva hvis de ikke blir straffet? Vil hæren miste tillit i befolkningen? Hva kunne det føre til?
- Vil det gjøre noe om hæren mister befolkningens tillit?
- Tror dere det er i orden å si at soldater ikke skal holdes ansvarlig for å ha drept noen, selv under disse omstendighetene?
- Hvordan vil det påvirke offentlighetens syn på rettssystemet hvis soldatene ikke blir straffet?

Etter at gruppene har diskutert spørsmålene, samles alle i plenum, og deltakerne forteller hva de har kommet fram til. Hvis det ikke kommer fra deltakerne, burde lederen påpeke at straffefrihet for menneskerettighetsbrudd er en viktig årsak til at slike overgrep i det hele tatt skjer ... ikke bare fordi gjerningsmennene ikke vil være redde for straff, men også fordi staten, gjennom ikke å straffe overgrepene, gir signal om at det egentlig er i orden, kanskje til og med ønsket. Hvis menneskerettighetsorganisasjoner arbeider for at noen som har begått et politisk drap skal stilles for retten, så skjer det ikke for å ta hevn, men for å motarbeide framtidige overgrep. I tillegg er det svært viktig for ofrene (når de fortsatt er i live) og deres familie at hendelsen blir oppklart.

Lederen oppfordrer nå deltakerne å forestille seg at de hadde gjemt seg i nærheten da Luis ble drept. De så ansiktet og identifikasjonsnummeret til soldaten som skjøt ham, men de selv ble ikke sett. Hva ville de gjøre i denne situasjonen? Ville de

- gå hjem og glemme det hele? Hadde det vært mulig?
- gå til en politivakt og rapportere det de har sett?
- fortelle Luis' familie eller noen annen hva de har sett?
- gjøre noe annet? Hva? Hvorfor?

Til slutt leser eller forteller lederen hva som skjedde videre.

Hva som skjedde videre

Luis' sak ble tatt opp av menneskerettighetsorganisasjonen Amnesty International. Som en del av Amnestys aktiviteter i denne saken sendte mennesker fra hele verden brev til den venezuelanske regjeringen og oppfordret den til å undersøke Luis' død, stille de ansvarlige for retten og få slutt på forfølgningen av Luis' familie.

I juli 1995 ble soldaten som hadde skutt Luis dømt til 18 års fengsel av en sivil domstol.

Senere sa Luis' far til Amnesty at dette skjedde "... takket være internasjonal trykk ... Jeg hadde allerede mistet håpet ... Truslene og angrepene hadde nesten tatt knekken på meg. Alt dette forandret seg med deres kampanje".

OBS:

Spørsmålet av hva man selv hadde gjort hvis man hadde observert drapet er ikke enkelt. Det hender ofte at personer som står fram som vitner for menneskerettighetsbrudd selv blir ofre. Man kan ikke forvente at noen skal risikere sitt eget liv for å forsvare andres rettigheter. Poenget med denne delen av øvelsen er først og fremst å gjøre deltakerne bevisste på den enkeltes personlig ansvar, og å få deltakerne til å tenke over forskjellige muligheter for å ivareta dette ansvaret, ikke å få fram et "riktig" svar.

Videre arbeid:

Enten før eller etter denne øvelsen kan det være interessant for deltakerne å få litt mer informasjon om Venezuela. Deltakerne kan også få i oppgave å samle informasjonen selv. Når de gjør det, skal det legges vekt på både "offisiell" informasjon (fakta om økonomien, det politiske systemet, mm.) og beskrivelser av den faktiske situasjonen menneskene i landet lever i, spesielt med hensyn til deres menneskerettigheter.

Øvelsen gir grunnlag for fordykning i temaer som personlig ansvar for å verne andres rettigheter, virkningen av offentlig press på regjeringer, arbeidet til ikke-statlige organisasjoner, Amnesty International, politisk drap, mm.

Alternativer:

Istedenfor en generell diskusjon om hva deltakerne hadde gjort hvis de hadde observert drapet, kan det bearbeides i et lite diskusjonsrollespill: Deltakerne går sammen i grupper på tre. (Hvis nødvendig kan noen også gå sammen to og to.) Hver gruppe skal nå late som om de alle sammen har vært hemmelige vitner til drapet. Nå diskuterer de hva som skal gjøres, på grunnlag av alternativene som er gitt ovenfor. Diskusjonene skal vare i 10 til 15 minutter. Så kommer alle sammen igjen og forteller om resultatene de har kommet fram til.

Konflikt

Hypnotisør

Tema: Makt og undertrykkelse

Mål: Deltakerne opplever både å ha kontroll over og å bli kontrollert av en annen person

Målgruppe: Ungdommer fra 15 og voksne

Metode: Bevegelseslek i par

Tid: 10 min. for øvelsen pluss tid for diskusjon

Deltakerne går sammen to og to. Én av dem er hypnotisøren som hypnotiserer den andre, mediet, gjennom å holde håndflaten foran hans/hennes ansikt. Mediets blikk låser seg fast på håndflaten. Når hypnotisøren beveger hånden langsomt, må den andre følge med slik at ansiktet hans/hennes forblir foran hypnotisørens håndflate. Hypnotisøren kan nå styre sitt medium som han vil, han kan leke med den andre, tvinge ham/henne ned på gulvet osv. Etter noen minutter vekkes mediet, og rollene byttes.

Diskusjonspunkter:

- Hvordan følte det å være hypnotisør, eller medium?
- Nøt hypnotisørene makten sin, eller hadde de hemninger? Forandret det seg i løpet av øvelsen? Begynte de å undertrykke mediet?
- Ble hypnotisøren i andre omgang påvirket av det den andre hadde gjort med ham/henne før?

Diskusjonen kan føres videre om bruk og misbruk av makt. Hvor møter vi situasjoner der noen utøver makt over andre (i staten, i familien, på skolen, i foreninger, ...)? Hvordan utøves makten? Hvorfor blir makt så ofte misbrukt til å undertrykke andre? Hvordan kan det unngås? Hva er konsekvensene av maktmisbruk og undertrykkelse? Hva gjør det med den som undertrykker, og med den som blir undertrykket?

Ballongtur

Tema: Argumentasjon, overbevisning

Mål: Deltakerne analyserer hvordan overbevisning og manipulasjon brukes til egen fordel og ser kritisk på den makten verbal overlegenhet kan gi.

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Diskusjonsrollespill

Tid: 45 min.

Fire frivillige velges ut for å gjennomføre et lite rollespill. De andre deltakerne er stumme observatører.

Lederen beskriver spillet: Fire personer sitter i en ballong som svever over fjellene. Plutselig begynner ballongen å miste høyde. Den er tydeligvis for tung. Den eneste muligheten for å unngå en ulykke er at én av de fire hopper ut. Det finnes en fallskjerm i ballongen, men det kan bli farlig å hoppe, og det er også ganske langt til folk. Den som hopper, vil ikke bare risikere å skade seg, men må også regne med en lang og vanskelig marsj. Hver enkelt forsøker nå å overbevise de andre om at han/hun i hvert fall ikke er den som må hoppe.

De fire starter nå diskusjonen. Lederen stopper spillet når én av de fire hopper eller når det blir klart at ingen av dem vil gå med på å gjøre det.

Etter at spillet er avsluttet, sitter alle sammen i sirkel. Først spørres de fire spillerne hvordan de opplevde spillet og hvordan de føler seg nå. Så åpnes diskusjonen for alle, spillere og tilskuere.

Diskusjonspunkter:

- Hvordan prøvde personene i ballongen å overbevise de andre om hvor viktige de var: Gjennom høy og aggressiv tale? Trusler? Å rakke ned på andre? Å vekke medlidenhet eller sympati? Hva ellers?
- Hvilken taktikk var mest vellykket? Hva virket ikke i det hele tatt?
- Ble det brukt argumenter som var uetiske? Hvilke? Hvordan virket de?
- Hva var det som avgjorde hvem som skulle hoppe? Var det mest personens egen avgjørelse eller gruppepress?
- Syntes observatørene at utfallet var rettferdig? Hvem syntes de skulle ha hoppet?

Videre arbeid:

Diskusjonen kan for eksempel bli ført videre ved å betrakte betydningen av verbal uttryksevne i vårt samfunn. Er det bra at makt og innflytelse er så avhengig av språklig begavelse på så mange områder? Er det å diskutere virkelig alltid den beste måten å takle problemer på, for eksempel når det dreier seg om forhold mellom personer eller verdspørsmål? Hva med de som ikke er så flinke til å snakke? Hvordan kan de få like store sjanser f.eks. i arbeidslivet, i rettsaker eller i demokratisk deltakelse? Har deltakerne gjort noen erfaringer i denne retningen?

Spillet kan også bli utgangspunkt for arbeid med konflikter, hierarkier i grupper, argumentasjon og overbevisning, måten avgjørelser blir tatt på osv.

OBS:

De fire spillerne burde være omtrent like veltalende. Det kan være risikabelt når en av spillerne har en outsiderrolle i gruppen fra før, siden det ikke er usannsynlig at spillet understreker denne posisjonen.

Alternativ:

De fire personene i ballongen kan også være kjente personligheter eller ha en nærmere beskrevet personlig bakgrunn.

Stakkars troll!

Tema: Konfliktløsning

Mål: Gjennom en morsom og fantasifull øvelse prøver deltakerne seg på fredelig konfliktløsning.

Målgruppe: Ungdommer og voksne

Metode: Eventyr og diskusjon

Tid: 1 time

Hjelpemidler: En eller to korte eventyr der det oppstår en konflikt mellom personer.

Etter at lederen har lest eventyret høyt for klassen, prøver deltakerne å finne ut hva slags konflikt som lå til grunn for historien. (I de fleste tradisjonelle eventyr finnes det "onde" personer som dør eller blir straffet, og "gode" personer som "lever lykkelig alle sine dager".)

Diskusjonspunkter:

- Hvem var fornøyd og hvem var misfornøyd på slutten av eventyret? Hvorfor?
- Opplevde noen brudd på sine rettigheter i eventyret? Hvem?
- Hvem var det som ikke respekterte andres rettigheter? På hvilken måte?

Nå skal historien gjenfortelles fra synspunktet til de forskjellige rollefigurene. Lederen setter en stol i midten. En deltaker tar nå rollen til en av personene i eventyret, setter seg på stolen og forteller hvordan han/hun har opplevd historien. De første som forteller, er heltene ("de gode") – historien de forteller vil antakelig være ganske lik originalen. Så overtar en mer nøytral figur (hvis det fantes noen), og til slutt kommer den "onde" (monsteret, trollet, ulven, osv.). For eksempel kunne et troll fortelle: "Jeg bodde i huset mitt med prinsessen og ville bare ha ro. Så kom denne fryktelige Askeladden og hugget av hodet mitt med mitt eget sverd!".

Lederen spør deltakerne om det hadde vært mulig å skrive om historien slik at alle blir fornøyde og konflikter kunne unngås.

Diskusjonspunkter:

- Er det mulig å løse konflikten på en fredelig måte? Hvordan?
- Er det mulig at alle i historien får det som de vil? Hvordan?
- Hvorfor hadde dét vært bedre enn en løsning der noen vinner og noen taper?

Gruppen fortsetter nå å arbeide mer generelt med å løse konflikter uten å skape vinnere og tapere. Lederen presenterer følgende mulige utfall av en konflikt og spør deltakerne om eksempler fra deres egen erfaring:

- vinne–vinne: Alle er fornøyde og får det de vil ha.
- vinne–tape: Den ene personen får ikke det han/hun vil ha og er misfornøyd.
- tape–vinne: Den andre personen får ikke det han/hun vil ha og er misfornøyd.
- tape–tape: Alle har bare kastet bort tiden med krangling, og ingen får det han/hun vil ha.

I skoleklasser eller grupper som er sammen over et lengre tidsrom, kan "vinne–vinne" måten å se på konflikter på senere brukes når virkelige konflikter oppstår i gruppen. De involverte personene eller hele klassen skal prøve å finne fram til en løsning uten at noen taper. Dette må ikke nødvendigvis være et kompromiss. Ofte kan begge partene i en konflikt profitere på en vinne–vinne løsning. Ta eksempelet med to barn som krangler om et leketøy. Det kan vise seg at det er mye morsommere å leke med det sammen. Selvfølgelig kan ikke alle konflikter løses på en vinne–vinne måte, men det kan lønne seg å prøve å tenke på denne måten.

Som lekse kan elevene prøve å skrive en ny versjon av historien med en positiv løsning på konflikten.

Alternativer:

Deltakerne kan også prøve seg på å løse konflikten i historien gjennom rollespill eller forumteater. (Se "Skritt for skritt" del 1 s. 17-19)

Nødlanding på Moebius

Kilde: The Citizenship Foundation, 1994

Tema: Konflikt mellom individets rettigheter og gruppens interesser; demokrati

Mål: Deltakerne øver seg på å løse situasjoner der forskjellige rettigheter kommer i konflikt med hverandre og blir bevisst spenningsfeltet mellom gruppenes og individets rettigheter

Målgruppe: Ungdommer og voksne som allerede har en viss forståelse av menneskerettighetsidéen

Metode: Brettspill og diskusjon i små grupper

Tid: 1–2 timer

Hjelpemidler: For hver gruppe: En kopi av arket "Nødlanding på Moebius" med bakgrunnshistorien og spillreglene (*kopioriginal 10*); en kopi av spillebrettet (*kopioriginal 12*); et sett av problemkort (*kopioriginal 11*), klippet fra hverandre.

Klassen deles i små grupper. Hver gruppe får en kopi av spillebrettet, et sett med problemkort og et ark med bakgrunnshistorien "Nødlanding på Moebius" og reglene. Lederen leser nå høyt historien "Nødlanding på Moebius" fra arket, og går gjennom reglene sammen med deltakerne.

Deltakerne gjennomfører nå spillet i sine grupper. Lederen observerer for å være sikker på at reglene ble forstått, men han/hun skal ikke blande seg inn hvis det ikke er absolutt nødvendig. Grupper som er ferdig tidligere enn de andre, oppfordres til å tenke over "diskusjonspunktene" som følger lengre nede.

Når alle er ferdige, spør lederen hvor mange trekk de enkelte gruppene har brukt for å komme i mål. Etterpå leser han/hun tolkningen av resultatene:

8 til 10 trekk: Avgjørelsene deres har hjulpet gruppen til å nå fyrtårnet fort, men noen gikk kanskje tapt på veien.

11 til 13 trekk: Dere har prøvd å få gruppen fram fortest mulig, men har samtidig tatt hensyn til behovene til enkelte medlemmer av gruppen.

14 til 16 trekk: Dere har lagt større vekt på de enkelte gruppemedlemmers ønsker enn på behovene til gruppen som helhet. Dette betydde at reisen tok lengre tid og at risikoen for ikke å nå målet i det hele tatt ble større.

Nå ser deltakerne igjen på spillets oppgave og diskuterer følgende spørsmål:

- Var det vanskelig å ta bestemte avgjørelser i deres gruppe? Hvilke? Hvorfor?
- Var noen avgjørelser lettere å ta enn andre? Hvilke? Hvorfor? Fantes det noe deres gruppe ikke kunne bli enig om i det hele tatt? Hvis så, hvordan ble det avgjort? Klarte noen i deres gruppe å få gjennom sin mening bedre enn andre? Fikk alle anledning til å si sin mening? Hadde dere noen gang en avstemning for å komme fram til en avgjørelse?
- Alle problemer dreide seg om rettighetene til individer og grupper. Hvilke rettigheter ble berørt? (Deltakerne kan prøve å identifisere rettighetene i FNs Verdenserklæring)

om menneskerettighetene.)

Mange av problemene fra spillet forekommer også i virkeligheten. Gruppen av overlevende var som en miniversjon av vårt egen samfunn. Hvordan blir avgjørelser som disse tatt i det virkelige livet? Synes dere at disse måtene å ta avgjørelser på er rettferdige? Fører de til "bra" resultater? Hva er et "bra" resultat? Hvilke andre muligheter for å ta avgjørelser kunne dere tenke dere?

Videre arbeid:

Hvert eneste av problemene kan være utgangspunkt for en stor diskusjon. Det kan bli en prosjektoppgave for deltakerne å forske på situasjoner i det virkelige livet som tilsvarer et av problemkortene.

Deltakerne forestiller seg at deres gruppe bestemmer seg for å bli på planeten. Hvilke regler vil det være viktig å lage for å beskytte rettighetene til de fattige, de syke og de gamle, med tanken på problemene gruppen har bearbeidet? Hvordan kan man bli enig om reglene, og hvordan kan de gjennomføres?

OBS:

Meningen med øvelsen er å få deltakerne til å tenke selvstendig over problemstillingene og øve seg på å takle samfunnsproblemer med hensyn til menneskerettighetene. Det er ikke meningen å få fram de "riktige" løsningene. For mange av problemene finnes det ikke noe objektivt riktig svar, men løsningen vil være avhengig av personlig vurdering og avveining av forskjellige behov.

Konfliktnett

Tema: Konflikter

Mål: Deltakerne øver seg på å analysere konflikter og finne fram til løsninger som respekterer alles rettigheter.

Målgruppe: Ungdommer og voksne

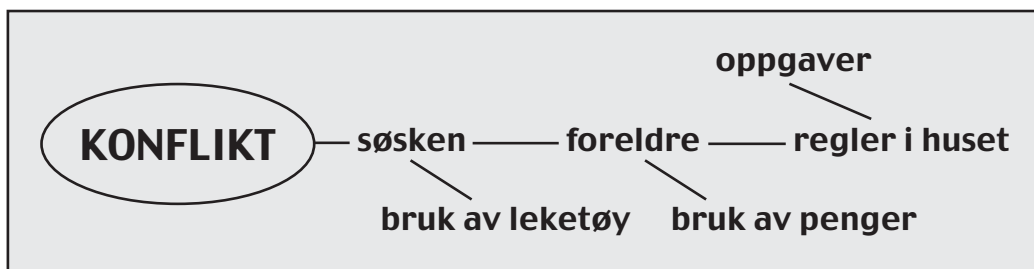
Metode: Grafisk analyse

Tid: 1 time

Lederen skriver ordet "konflikt" midt på tavlen og tegner en sirkel rundt den. Han/hun spør deltakerne hva ordet betyr for dem. Så skal deltakerne nevne noen tanker som de knytter til ordet. Hver nye tanke blir skrevet opp, og lederen tegner en tykk linje fra sirkelen i midten til det nye ordet.

Når det kommer begrep som henger sammen med idéer som allerede er på tavlen, forbindes de med begrepet de er knyttet til isteden for sirkelen i sentrum.

Øvelsen fortsettes så lenge deltakernes interesse er på et høyt nivå. Til slutt følger en diskusjon på grunnlag av følgende spørsmål:

- Hvordan kan vi definere "konflikt"?
- Hva er felles for konfliktene vi kom på?
- Hva er årsaken til konflikter?
- Hva gjør konflikter verre?
- Hva forhindrer at konflikter blir løst?
- I eksemplene dere tenkte på, hvem opplevde å få sine rettigheter brutt? Hvilke rettigheter? Hvem var det som brøt dem? (Her kan det brukes et sammendrag av Verdenserklæringen.)

Videre arbeid:

Deltakerne fører dagbok over konflikter de observerer i løpet av en uke. De skal spesielt se etter konflikter som ble løst på en meningsfull måte, konflikter som kaster bort mye tid, eller konflikter som dukker opp ofte. Konfliktene som blir observert kan også deles inn i forskjellige kategorier, f.eks. vennlige/aggressive, enkle/forvirrende, voldelige/ikke voldelige. (Det å gå litt på avstand av en konflikt og analysere den er et første skritt til å løse den på en måte som respekterer rettighetene til alle som er involvert.) For en mer detaljert analyse kan deltakerne oppfordres til å tenke over på hvilke andre måter konfliktene de observerte kunne ha utviklet seg. Kunne andre løsninger vært bedre eller verre?

Kopioriginal 1: Menneskerettighetsbokser

En film som handler om menneskerettigheter	En person som engasjerer seg for andre menneskers rettigheter	Et musikkstykke som har med menneskerettigheter å gjøre
Et folk som blir forfulgt	Et land hvor menneskerettighetene stadig blir brutt	En organisasjon som arbeider for menneskerettighetene

(før inn selv)

En menneskerettighet

(før inn selv)

Kopioriginal 2: Menneskerettighetsbokser

En film som handler om menneskerettigheter	En person som engasjerer seg for andre menneskers rettigheter	Et musikkstykke som har med menneskerettigheter å gjøre
Et folk som blir forfulgt	Et land hvor menneskerettighetene stadig blir brutt	En organisasjon som arbeider for menneskerettighetene
En bok som handler om rettigheter	En historisk hendelse som var viktig for menneskerettighetene	Et menneskerettighetsbrudd som noen har hørt eller lest om
En gruppe i Norge som vil nekte andre mennesker deres rettigheter	Et land hvor levekårene har blitt bedre i det siste	Religionsutøvere som blir forfulgt i en eller annen del av verden

Hva er det som forstyrrer lyttingen?

- **Av-på lytting**

Folk tenker fortere enn de snakker. Når vi lytter til noen, har vi tid til å tenke. Ofte bruker vi denne tiden til f.eks. å tenke på lunsj, eller det vi gjorde i går, istedenfor å tenke over hva den andre sier.

- **Defensiv lytting**

I alle kulturer finnes det visse ord eller uttrykk som får andre til å slutte å lytte, som f.eks. ”radikaler”, ”egoist”, ”du har ikke peiling!” Når folk hører disse ordene, slutter de å lytte og planlegger sitt forsvar eller et motangrep.

- **Lytting med fordommer**

Noen ganger bestemmer vi oss meget fort for at personen (eller temaet) er kjedelig, uviktig, feilaktig, eller at vi allerede vet hva den andre kommer til å si. Da slutter vi å lytte.

- **Forstyrret lytting**

Støy, lys, temperatur, andre ting i rommet, eller hva vi har spist til frokost kan forstyrre oss i å lytte til hva en annen sier. Men det går an å øve seg på å lytte oppmerksomt til tross for forstyrrelser.

Hva hjelper oss til å lytte?

Vi lytter ikke bare med hjernen, men også med kroppen:

- Se på den som snakker
- Hold god øyekontakt
- Innta en åpen kroppsholdning (unngå å legg armene i kors, snu deg bort, ...)
- Len deg forover mot taleren
- Slapp av

Lytt til det som blir sagt:

- Vær oppmerksom på det sentrale temaet, ikke bare ”faktene”
- Vær åpen for det som blir sagt
- Tenk framover
- Analysér og vurder
- Ikke avbryt

Lytt til hvordan ting ble sagt:

- Ikke-verbale signaler (f.eks. ansiktsuttrykk, kroppsholdning)
- Høyden og lyden av stemmen

Det er viktig å lytte fordi ...

- Det viser folk at du setter pris på deres erfaringer og hva de har å si
- Det oppmuntrer folk til å snakke ærlig og fritt
- Det kan hjelpe deg til å finne ut hvor andre er enig eller uenige med deg, og det hjelper deg å tenke på løsninger på uoverensstemmelser

Rollebakgrunn: Ma Min

Du ble født og vokste opp i Myanmar (Burma). Din familie tilhører Rohyngia-folkegruppen, en muslimsk minoritet i Myanmar der det store flertallet av befolkningen er buddhister. Ditt folk er utsatt for brutale overgrep fra Myanmar militære, som overfaller og ødelegger landsbyer, dreper mennene og tar kvinnene og barna med seg som slaver. Da landsbyen der du og din familie bodde ble overfalt, klarte du og dine foreldre å flykte. For to år siden kom dere som flyktninger til Norge.

Du har vokst opp i en from muslimsk familie, og din tro og din opprinnelse er svært viktig for deg. I Myanmar hjalp troen deg med å takle den stadige reidselen du levde i, og her i Norge gir troen deg kraft og sikkerhet til å møte alt det nye som noen ganger kan være litt skremmende. Skautet du pleier å bære, er et symbol for din tro og din kultur. Det er også et viktig symbol for deg at du, til tross for all forfølgelse og diskriminering, er stolt av å være Rohyngia, og at du aldri vil miste båndene til din kultur.

Du begynte på denne skolen for et halvt år siden, etter at dere kunne flytte fra asylmottaket. Du trives godt her og føler deg trygg i klassen, selv om du ikke har så veldig mye kontakt med medelevene dine. Dessverre må du fortsatt oppleve at noen er ikke beredt til å respektere deg som den du er. Flere ganger har du blitt plaget av elever fra andre klasser på grunn av ditt hodeplagg, og du har møtt en del sure blikk fra deres foreldre. Også noen lærere har klaget over skautet og bedt deg ta det av. Men det vil du aldri komme til å gjøre: Det hadde rett og slett vært forræderi mot din kultur, dine foreldre, din tro ... og alle de slektninger og venner som har dødd for sin tro i Myanmar. Uansett hadde foreldrene dine heller ikke tillatt deg å slutte å bære det.

Nå har du hørt at det har vært diskusjon om skautet ditt på et lærermøte. Du vet ikke noe om utfallet, men du er meget bekymret.

Rollebakgrunn: Lærere

Det har vært en del diskusjoner rundt den muslimske eleven Ma Min fordi hun alltid bærer skaut på skolen. Ma Min er et flyktningbarn fra Myanmar (Burma) som har bodd i Norge i to år. Hun begynte på denne skolen for omtrent et halvt år siden, og det har ellers ikke vært noen problemer med henne. Noen lærere har bedt henne ta av seg skautet i timen, men hun har nektet. Nå har en del foreldre til andre elever tatt kontakt med skolens ledelse og klaget over Ma Mins hodeplagg. De argumenterer med at skautet er et symbol på fundamentalisme og undertrykkelse av kvinner, noe som ikke kan tolereres i en norsk skole. Ledelsen har vært enig og har besluttet å reagere bestemt, både for å vise foreldrene at man tar deres bekymring alvorlig og for å motvirke lignende situasjoner i framtiden. Lærerne har fått i oppdrag å sørge for at Ma Min ikke lengre bruker skautet på skolen. Nå skal dere gå til Ma Mins klasse for å meddele henne avgjørelsen og få henne til å overholde den umiddelbart.

Rollebakgrunn: Medelevene

For et halvt år siden begynte det en ny elev i klassen. Hun heter Ma Min og kommer fra Myanmar (Burma). Hun er helt grei, kanskje litt tilbaketrukket. Egentlig vet dere svært lite om henne, bortsett fra at familien hennes måtte flykte fra politisk forfølgelse.

Det som er påfallende med Ma Min, bortsett fra hennes asiatiske utseende, er at hun alltid har skaut på seg. Alltid! Det er jo kanskje litt teit. Hun har også blitt plaget for det av elever fra andre klasser. Dere selv har aldri plaget henne, men heller ikke forsvart henne mot de andre.

I det siste har noen lærere bedt henne til å ta av seg skautet i timen. Men hun har nektet, og hittil har det blitt akseptert. Noen av foreldrene deres har hisset seg opp over saken: De sier at skautet er et symbol for terrorisme og undertrykking av kvinner, og man burde ikke akseptere at noe sånt sprer seg i vårt land. Dette synes dere er litt overdrevet – Ma Min er i hvert fall ikke noen terrorist.

Nå har dere hørt et nytt rykte: Det skal ha vært et lærermøte om Ma Min og skautet hennes. Det sies at hun skal tvinges til ikke lenger å bære det på skolen. Hvis det er sant, så går det litt for langt. Det er vel ikke lærerne sin sak å bestemme hva elevene skal ha på seg på skolen!

Hver femte bedrift sier nei til skaut

En av fem bedrifter godtar ikke bruk av religiøse hodeplagg på jobb, viser en undersøkelse fra Senter mot etnisk diskriminering (SMED).

Norske skikker.

Leder Manuela Ramin-Osmundsen mener likevel at resultatet i undersøkelsen er positivt.

80 prosent av bedriftene som svarte på spørsmålene fra SMED oppgir at de tillater bruk av religiøse hodeplagg på jobb.

- Totalt sett er resultatet av undersøkelsen positivt. Det som bekymrer meg mest, er begrunnelsene bedriftene gir for at kvinner ikke skal få bruke hodeplagg, sier Ramin-Osmundsen.

En av bedriftene som er med i undersøkelsen begrunner forbudet med at "Det får være en grense". En annen begrunnelse som ble gitt er "De skal følge norske skikker, ellers kan de dra hjem" og "Det hører ikke til uniformen. Religiøs får man være hjemme. Ikke plage andre."

Kun ti av bedriftene begrunner sitt negative standpunkt med at uniformsregler forbyr hodeplagg.

Ramin-Osmundsen tror endel arbeidsgivere ikke har fått med seg at arbeidsmiljøloven også hindrer diskriminering på grunn av religion.

- Mange forstår ikke at religion er innbakt i forbudet mot diskriminering, tror hun.

127 av 300 bedrifter svarte på undersøkelsen, noe som gir en

svarprosent på 42,3 prosent.

Nektet jobb

Under et seminar i regi av Senter mot etnisk diskriminering i går var det mange kvinner som på grunn av sin religion bærer hodeplagg. Saida Mohamed Elmi var én av dem. Hun fikk ikke jobb som romvertinne ved SAS Radisson Plaza Hotel i Oslo fordi hun ønsket å bære hijab, også i arbeidstiden.

- Under intervjuet ble jeg gitt en kontrakt og fikk vite at jeg kunne begynne en uke senere. Men da de til slutt spurte om jeg lurte på noe, spurte jeg om jeg kunne bruke hodeplagg. Til slutt fikk jeg vite at det ikke var greit og fikk valget mellom å levere fra meg kontrakten eller la være å bruke hodeplagg, forteller Elmi.

Elmi fikk senere jobb ved Grand Hotel i Oslo, der det var greit at hun benyttet hodeplagg og i dag jobber hun i to forskjellige barnehager.

- Jeg syntes det var dårlig at jeg ikke fikk jobben på Plaza, men jeg måtte si nei fordi jeg er muslim og for at jeg vil gå med hodeplagg. Det er en del av min religion, sier Elmi.

Flere artikler i Aftenposten har beskrevet lignende historier som

den Saida Mohamed Elmi har opplevd. Under konferansen i går kunne direktør Anders Haavik ved SAS Radisson Plaza Hotel forsikre at det er slutt på denne formen for forskjellsbehandling ved hotellet. Det setter kommunal- og regionalminister Sylvia Brustad stor pris på.

- Norge er et flerkulturelt og mangfoldig samfunn. Vi må derfor akseptere ulike kulturelle og religiøse uttrykk, sier statsråd Sylvia Brustad. Hun er glad for at hotellet ikke lenger vil kreve at kvinner fjerner hodeplagget, som er religiøst betinget, for å innordne seg uniformskravet.

- Den endrede praksisen ved SAS Radisson Plaza Hotel er et godt eksempel på at åpenhet og dialog fra alle parter gir positive utslag. Vi må alle utvise gjensidig toleranse og respekt for hverandre, og Senter mot etnisk diskriminering skal ha honnør for sin innsats for å få denne saken på dagsordenen, sier Brustad.

Hodeplaggforbud

– i strid med likestillingsloven

Klagenemnda for likestilling fattet 29. august 2001 vedtak om at et Oslo-hotells forbud mot å bruke hodeplagg i arbeidet, er i strid med likestillingsloven § 3. Etter Nemndas oppfatning er det ikke urimelig å kreve at hotellet finner løsninger slik at romverter kan bruke religiøst betinget hodeplagg sammen med arbeidsuniformen.

Et Oslo - hotell hadde et uniformsreglement hvor bruk av hodeplagg i arbeidet ikke var tillatt. Forbudet rammer også religiøst betingede hodeplagg, herunder hijab som bæres av en del muslimske kvinner. Hotellet mente uniformsreglementet ikke var i strid med likestillingsloven. Grunnen var at forbudet mot bruk av hodeplagg både gjaldt kvinnelige og mannlige ansatte ved hotellet. I tillegg ble det vist til profilerings- og markedsføringsmessige samt sikkerhetsmessige hensyn. Etter hotellets oppfatning er det viktig at personalet er lett gjenkjennelig. Ut fra sikkerhetsmessige hensyn er det viktig av romvertene ikke har så stramme og tette hodeplagg at hørselen dempes. Ved en eventuell evakuering av hotellet, vil romvertene være avhengige av å høre beskjeder over høytaleranleggene. Hotellet anførte også at et omfattende hodeplagg kunne være til hinder for romvertenes arbeidsutførelse.

Likestillingsombudet konkluderte med at hotellets uniformsreglement var i strid med likestillingsloven, og saken ble klaget inn for Klagenemnda for likestilling. Nemnda legger i sin avgjørelse vekt på mange av de samme momentene som Ombudet. Først fastslo Nemnda at forbud mot bruk av hodeplagg i hovedsak rammer kvinner, da det hovedsakelig er kvinner som benytter hodeplagg av religiøse grunner. Hotellets tilsynelatende kjønnsnøytrale uniformsreglement rammer dermed kjønnskjev. Nemnda mente videre at hensynet til profilering og markedsføring kan ivaretas ved at hodeplagget blir tilpasset romvertenes uniform, både i farger, omfang og stofftype. I tillegg må hodeplagget utformes slik kommunikasjon over høytaleranleggene ikke vanskeliggjøres. Etter Nemndas oppfatning var det ikke urimelig å kreve at hotellet fant slike løsninger.

I etterkant av Klagenemndas møte, sendte hotellet ut en pressemelding hvor det opplyses om at hotellet nå åpner for at muslimske kvinner kan benytte hijab i arbeidet. Likestillingsombudet er glad for at saken har løst seg på denne måten.

Pressemelding av likestillingsombudet, 5. september 2001

Kopioriginal 7: På telttur

Situasjon 1

Noen må sove nær teltdøren som ikke kan lukkes helt. Om morgenen har denne persons ting som oftest falt ut på det våte gresset. Han/hun klager over at tingene ble ødelagt. Hva gjør dere?

Situasjon 2

På møtet ble dere alle enige om hvordan leiren skulle organiseres. Nå er det en av dere som ikke overholder avtalen. Hvordan kan dere sørge for at reglene følges?

Situasjon 3

Noen forlot vannkjelen som kokte over bålet og gikk for å bade. Kjelen falt i bålet og gnistene tente på et hjørnet av teltet. Dere blir klar over at dere har et sikkerhetsproblem. Det kan også finnes andre problemer. Hva gjør dere?

Situasjon 4

Det å hente vann fra kilden er en veldig kjedelig oppgave. Alle liker mye bedre å bade enn å hente vann. Men én av dere forstrekker armen under svømming og kan ikke lengre bære vann. Det betyr at alle andre må bruke enda mer tid på å hente vann. Hva gjør dere?

Situasjon 5

To av dere er røykere, de andre ikke. Ikke-røykerne er sterkt imot røyklukt i teltet, mens røykerne synes de burde kunne røyke når de slapper av. Hva gjør dere?

Situasjon 6

Én av dere har tatt med radio og spiller høy musikk tidlig om morgenen. Alle de andre blir sinte for det. Hva gjør dere?

Situasjon 7

Alle deler teltet, men dere kan ikke bli enige om å holde det ryddig. Noen vil at det alltid skal være pent i teltet, andre er ikke interessert i det. Den gjentatte krangelen om dette begynner å påvirke atmosfæren på leiren. Hva gjør dere?

Situasjon 8

Noen ødelegger en dyr gitar som tilhører en annen. Han/hun nekter å betale for reparasjonen. Hva gjør dere?

Situasjon 9

En venn besøker dere et par dager. Han/hun har tatt med sitt eget telt, men han/hun forholder seg ikke til reglene alle andre er blitt enige om. Hva gjør dere?

Situasjon 10

To av dere etterlyser en regel om alkohol og drikking i leiren. De vil ha et møte for å diskutere saken. De fleste er imot et fullstendig forbud. Hva gjør dere?

Historien om Irina

Dagen etter hennes 29-års fødselsdag, på 5. mars 1983, ble Irina Ratushinskaya, en dikter fra Ukraina, dømt til syv år hardt arbeid og fem år ”internt eksil” for anti-sovjetisk aktivitet og propaganda. Straffen var basert på fem dikt som i følge hennes ektemann hadde like mye med politikk å gjøre som Fadervår. Hun hadde også deltatt i demonstrasjoner som krevde større respekt for menneskerettighetene av regjeringen.

Irina ble fengslet i Lillesonen, en spesialavdeling for kvinnelige politiske fanger i den russiske byen Barashevo. Lillesonen hadde de hardeste betingelsene som etter sovjetisk lov var tillatt for kvinnelige fanger.

Irina begynte en sultestreik for å protestere mot de uoppvarmede cellene og mangelen på ordentlig mat og helsetjeneste. Hun fikk en del helseproblemer, men familien fikk ikke lov til å besøke henne eller sende henne medikamenter. Som reaksjon på sultestreiken, ble Irina overført til anstalten for spesiell avstraffelse i Yavafengselet. Da hun kom, ble hun slått bevisstløs av noen vektere som lot henne ligge i bare undertøyet på steingulvet. Også senere måtte hun ligge på gulvet. Etter at hun hadde forsøkt å anmelde vekterne som hadde slått henne, ble hun satt i isolasjonsarrest for å ha ”latt som om hun led av hjernerystelse”.

I en bok med tittel ”Grå er håpets farge” beskriver hun sitt liv i fengselet: ”Alle regler for menneskelig oppførsel som man får med seg fra den tidligste barndommen, blir bevisst og systematisk brutt ned. Det er normalt å ønske å være ren? Så ta din porsjon med salte ansjos gjennom luken i din celledør med nakne hender! Du får ikke noen tallerken eller kniv, ikke en gang et stykke papir til å legge det på. Og etterpå, tørk hendene dine som er fulle av fiskenes innvoller på klærne dine, for du får ikke noe vann! Pådra deg skabb og hudsopp, lev i skitt, pust inn stanken av toalettbøtten, så vil du angre på det du har gjort. Kvinner vil være blyge? Desto mer grunn til å rive av klærne deres under kroppsvisitasjon, og når de blir tatt med til badestuen vil en hel gruppe av betjenter av etterretningstjenesten ”tilfeldigvis” komme inn for å kaste lystne blikk på deg og håne deg. En normal person blir frastøtt av grovhet og løgn? Du vil oppleve en sånn mengde av begge at du må anstrenge deg av alle krefter for å huske at det finnes, det finnes en annen virkelighet!”

I 1983 ble Irinas sak tatt opp av menneskerettighetsorganisasjonen Amnesty International (AI) som begynte å arbeide for hennes løslatelse. AI-gruppen i

”fortsettes på neste side”

fortsettelsen av Historien om Irina

Milwaukee, USA, organiserte en stor kampanje for å gjøre Irinas lidelser kjent gjennom artikler i ukeblader og aviser og intervjuer i radio. De gav også et intervju om Irina på radiostasjonen Voice of America som ble sent flere ganger og også ble hørt av mange mennesker i Sovjetunionen. De sendte petisjoner og postkort for Irina til de sovjetiske myndighetene og prøvde å få støtte fra amerikanske politikere, inkludert presidenten. De tok også kontakt med Irinas ektemann og svigermor.

I 1985 fant AI ut at Irina hadde blitt overført til et ukjent sted. AI-gruppen i Milwaukee organiserte en konsert på Irinas bursdag og den Internasjonale kvinnedagen (8. mars). Konserten ble utsolgt, diktene hennes ble lest av en kjent dikter, og en beskrivelse av saken hennes med oppfordring til å sende appellbrev ble delt ut til publikum.

Ved begynnelsen av 1986 hadde Irinas sak blitt vel kjent. Under sitt besøk i Sovjetunionen tok senator Edward Kennedy opp saken med den sovjetiske lederen Mikhail Gorbatsjov. I England ble det holdt sultestreik for Irina, og i Israel delte Amnesty-grupper ut brosjyrer om henne. Studenter i Denver, USA, holdt en bursdagsfest for henne og skrev til henne hver dag. 9. oktober 1986 ble Irina endelig løslatt. Hun fikk også lov av de sovjetiske myndighetene å reise til utlandet for medisinsk behandling. I fengslet hadde det vært forbudt for Irina å skrive dikt, og hun fikk ikke noe papir eller skrivemateriell. Men hun graverte dikt i et stort såpestykke hun hadde i cellen, lærte dem utenat og vasket dem bort. På denne måten skrev hun 300 dikt. Senere, da hun hadde kommet til Vesten, ble diktene hennes

Informasjon om samvittighetsfanger

Samvittighetsfanger er menn, kvinner eller barn som er arrestert for sin overbevisning, hudfarge, religion, etnisk opprinnelse, språk eller kjønn uten å ha begått eller støttet voldshandlinger.

Det finnes tusenvis av mennesker i hele verden som er i fengsel ikke på grunn av noen kriminell handling, men på grunn av det de tror på. De er ofte arrestert uten noen som helst rettsak, eller har vært gjennom en rettsak som var urettferdig. Å frarøve et menneske dets frihet på denne måten strider mot FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene. Mange samvittighetsfanger mister friheten fordi de ikke er enige med regjeringen.

Historien om Luis Díaz

Den 17 september 1992 var Luis Enrique Landa Díaz, en 21 år gammel medisinstudent ved Universitetet i Aragua, Venezuela, ute for å feire fakultetets 17-års-jubileum sammen andre studenter og ansatte. I nærheten oppstod det , i følge vitner, en krangel mellom noen av studentene og nasjonalgardene som patruljerte på området. 20 medlemmer av nasjonalgarden begynte å avfyre tåregass mot studentene.

Klokken 2.30 begynte gardistene å skyte med skarp ammunisjon i retning av studentene. Luis Díaz ble drept av en kule noen minutter senere. Hele hendelsen ble tatt opp på video.

Det ble satt i gang en offisiell undersøkelse av saken, og et medlem av nasjonalgarden ble anklaget for udåden. Det ble innledet både en sivil og en militær rettssak.

I mars 1993 krevde militærdømstolen eksklusivt ansvar for saken. Det var vel kjent at militærdømstolene pleide å la medlemmer av sikkerhetsstyrkene som var tiltalt for menneskerettighetsbrudd, slippe unna ansvaret.

Da Luis Diaz' familie forsøkte å få offentlig oppmerksomhet om saken, ble de systematisk trakassert. Familien ble truet per telefon, og det ble avfyrt skudd mot huset deres. I desember 1992 ble Luis Díaz' far skutt i kneet av bevæpnede menn i en bil.

Informasjon om politisk drap

Uttrykket "utenomrettslig henrettelse" beskriver et ulovlig overlagt drap eller vilkårlig drap som blir utført etter ordre fra en regjering eller med dens samtykke. Hvis myndighetene nekter å undersøke et ulovlig drap utført av sikkerhetsstyrkene, eller å stille de som er ansvarlige for retten, snakker man også om en utenomrettslig henrettelse som regjeringen er ansvarlig for. Man kan også bruke uttrykket "politisk drap", som er lettere å forstå. Dette uttrykket inkluderer også drap som blir utført av væpnede politiske grupper.

Det er forskjell på politiske drap og drap som er forsvarlige etter loven. Hvis noen blir drept av soldater i selvforsvar, kan drapet være berettiget. Det er også lovlig å drepe fiendtlige soldater i krig. Det er ikke et politisk drap når en soldat dreper av personlige grunner og blir stilt for retten som alle andre drapsmenn. Man snakker heller ikke om utenomrettslig henrettelse når en person henrettes etter å ha blitt dømt til døden i en rettfærdig rettssak, selv om også dette er et menneskerettighetsbrudd.

Regjeringer som er ansvarlige for politiske drap, overholder ikke sine menneskerettslige forpliktelser. Noen regjeringer prøver ikke engang å rettfærdiggjøre sine menneskerettighetsbrudd. Andre bruker metoder som skal skjule at det har skjedd et mord. Drapene skjer ofte om natten, når ofrene er alene. Ofrenes kropp er gjort ugjenkjennelige og gjemt. Men de fleste regjeringer som er innblandet i politisk drap, lyver rett og slett eller prøver å bagatellisere fakta.

I juni 1989 massakrerte den kinesiske hæren studenter som demonstrerte for mer demokrati på Tiananmen-plassen i Beijing. TV-kameraer filmet hendelsen, og den ble toppnyhet i hele verden. Tusenvis av mennesker var vitner. Hundrevis av kropp ble funnet i likhus og på sykehus. Allikevel påstod den kinesiske regjeringen opprinnelig at ingen hadde blitt drept. Senere forandret den på denne versjonen: Regjeringen innrømmet nå at 200 mennesker hadde dødd i Beijing under "sammenstøt" mellom soldater og demonstranter, et tall som var betydelig mindre enn det virkelige.

Noen regjeringer unnskylder seg med at volden er en del av hverdagen i deres samfunn, eller at den kommer fra spenninger mellom etniske grupper. Vold blir vanlig i ethvert samfunn der menneskerettighetene blir grovt tilsidesatt. Vold mellom forskjellige befolkningsgrupper er ikke noe unngåelig resultat av etniske eller religiøse spenninger. Den begynner ofte eller blir verre på grunn av myndighetenes politikk.

Nødlanding på Moebius

Den kosmiske ferieraketten *Voyager* på vei fra jorden til ferieplaneten Funfaria har havnet i en meteoritt-storm. Romskipet er alvorlig skadet og alle kommunikasjonssystemer ble ødelagt før man kunne sende et nødsignal. Piloten har klart å kræsje på Moebius, den nærmeste planeten.

Planeten er nesten utforsket, men de overlevende fra det ødelagte romskipet vet at den har en oksygenatmosfære lik jordens og at tidligere reisende installerte et redningsfyrtårn på Moebius' nordpol. Uheldigvis har romskipet kræsjet nær den motsatte polen. Turen til fyrtårnet kan ta flere måneder.

Dere er blant den store gruppen av overlevende som begynner reisen mot fyrtårnet. Dere har klart å redde en del proviant og materiell, men underveis dukker det opp problemer som dere må løse sammen. Hvis dere taper altfor mye tid på det, kan det bli farlig for hele gruppen, og dere risikerer å aldri komme frem.

Spillregler

- Bland problemkortene sammen og legg dem i en bunke med forsiden ned på bordet.
- Ta opp ett kort om gangen og les gjennom det. Ethvert problem har to løsningsmuligheter, "A" og "B". Deres gruppe **må** velge én av de to mulighetene.
- Når dere har tatt en avgjørelse, skal dere fargelegge den tilsvarende delen av spillebrettet. Begynn nederst til venstre og fortsett langs veien fram til redningsfyrtårnet på toppen. Hvis dere bestemmer dere for mulighet "A", fargelegg ett felt. Hvis dere bestemmer dere for mulighet "B", fargelegg to felt.
- Gå først videre til det neste problemet når dere har avsluttet det forrige.
- Selv om "B"-løsninger bringer dere lengre frem, skal dere **ikke** velge "B"-svaret bare på grunn av dette. Gjør alltid det gruppen synes er **riktig**, selv om det forsinker dere.
- Når gruppen deres når fyrtårnet (dere trenger ikke å komme nøyaktig på det), tell antall trekk dere brukte. Skriv antallet "A"- og "B"-trekk i boksen nederst på spillebrettet.
- Ta vare på rekkefølgen til problemkortene dere har diskutert, slik at dere eventuelt kan sjekke senere hvilke avgjørelser dere tok.

Kopioriginal 11: Nødlanding på Moebius

Problem 1

Et medlem av gruppen elsker å synge. Dessverre synger hun hele tiden. De fleste bryr seg ikke om det, men noen sier det gjør dem gale. Skal dere:

A: Ikke gjøre noen ting med det og la henne synge når som helst hun har lyst til det?

B: Kreve at hun slutter å synge når andre er i nærheten?

Problem 2

Noen personer som har blitt skadd under landingen forsinker dere. Dere frykter at dere kanskje ikke vil nå fyrårmet før det blir slutt på provianten. Skal dere:

A: Tilpasse hastigheten til de skadde og risikere alles liv?

B: Forlate dem, selv om de kanskje vil dø?

Problem 3

Det er uenighet om hvem som skal lede gruppen. Det ville koste mye tid å gi alle anledning til å snakke. Skal dere:

A: Fortsette med systemet med at enhver skal få anledning til å si sin mening?

B: Holde en avstemning for å velge en leder som kan ta raske avgjørelser.

Problem 4

En familie med et alvorlig funksjonshemmet barn, klager over at de ikke klarer å ta ordentlig vare på henne. Barnet lider. Skal dere:

A: Velge en ekstra person som skal hjelpe familien?

B: Overlate til familien å løse sine egne problemer?

Problem 5

En i gruppen føder et barn. Barnet er sykt og vil muligens dø hvis det blir transportert. Skal dere:

A: Stanse gruppen til mor og barn er i stand til å reise?

B: Fortsette og håpe at barnet vil overleve?

Problem 6

Gruppen kommer til en dam med en blass, grønn væske. Væsken gjør at de som drikker den, føler seg lykkelige, men noen drikker for mye som gjør dem late. Skal dere:

A: Tillate at alle drikker?

B: Forby all drikking fra dammen?

Problem 7

En 12åring oppfører seg dårlig og forsinker gruppen. Hans foreldre klarer ikke å takle problemet, men nekter å la noen annen ta seg av det. Skal dere:

A: Respekttere foreldrenes ønske?

B: Overlate barnet til en annen familie?

Problem 8

En av lederne i gruppen er blitt syk og trenger en blodoverføring. Det er flere som har den samme blodtypen, men ingen melder seg frivillig fordi de frykter en infeksjon. Skal dere:

A: Akseptere at folk nekter å gi blod?

B: Tvinge folk til å gi blod?

Kopioriginal 11: Nødlanding på Moebius

Problem 9

En person kritiserer hele tiden måten gruppen blir ledet på. Kommentarene hans påvirker de andres holdning. Skal dere:

A: La ham fortsette?

B: Si til ham at han skal være stille og skille ham fra de andre?

Problem 10

Et medlem av gruppen nekter å ta seg av de oppgavene han får. Han sier det er meningsløst – dere er dømt til å mislykkes allikevel. Han er svært deprimeret. Skal dere:

A: La ham være i fred og gjøre som han vil?

B: True med å straffe ham hvis han ikke jobber?

Problem 11

Et eldre par som føler at de forsinker gruppen, tilbyr seg frivillig å bli igjen. Skal dere:

A: Hjelp dem til å klare reisen?

B: Akseptere deres tilbud?

Problem 12

Dere oppdager at personen som har fått ansvar for provianten har vært seks år i fengsel for tyveri. Hittil har han gjort en meget bra jobb. Skal dere:

A: Ha tillit til ham og la ham fortsette jobben?

B: Ikke ta noen sjanser og gi noen annen ansvaret for provianten?

Problem 13

Det oppstår en konflikt mellom to gruppe-medlemmer. De avtaler å slåss i kveld. Skal dere:

A: La dem slåss?

B: Forhindre kampen for å unngå at uroen sprer seg?

Problem 14

Det er meget kaldt på planeten. Noen av passasjerene mistet sine varme klær da romskipet kræsjet. Skal dere:

A: Tillate at alle bruker sine egne klær, siden de vil bli slitt ut før eller senere?

B: Få alle til å dele på klærne.

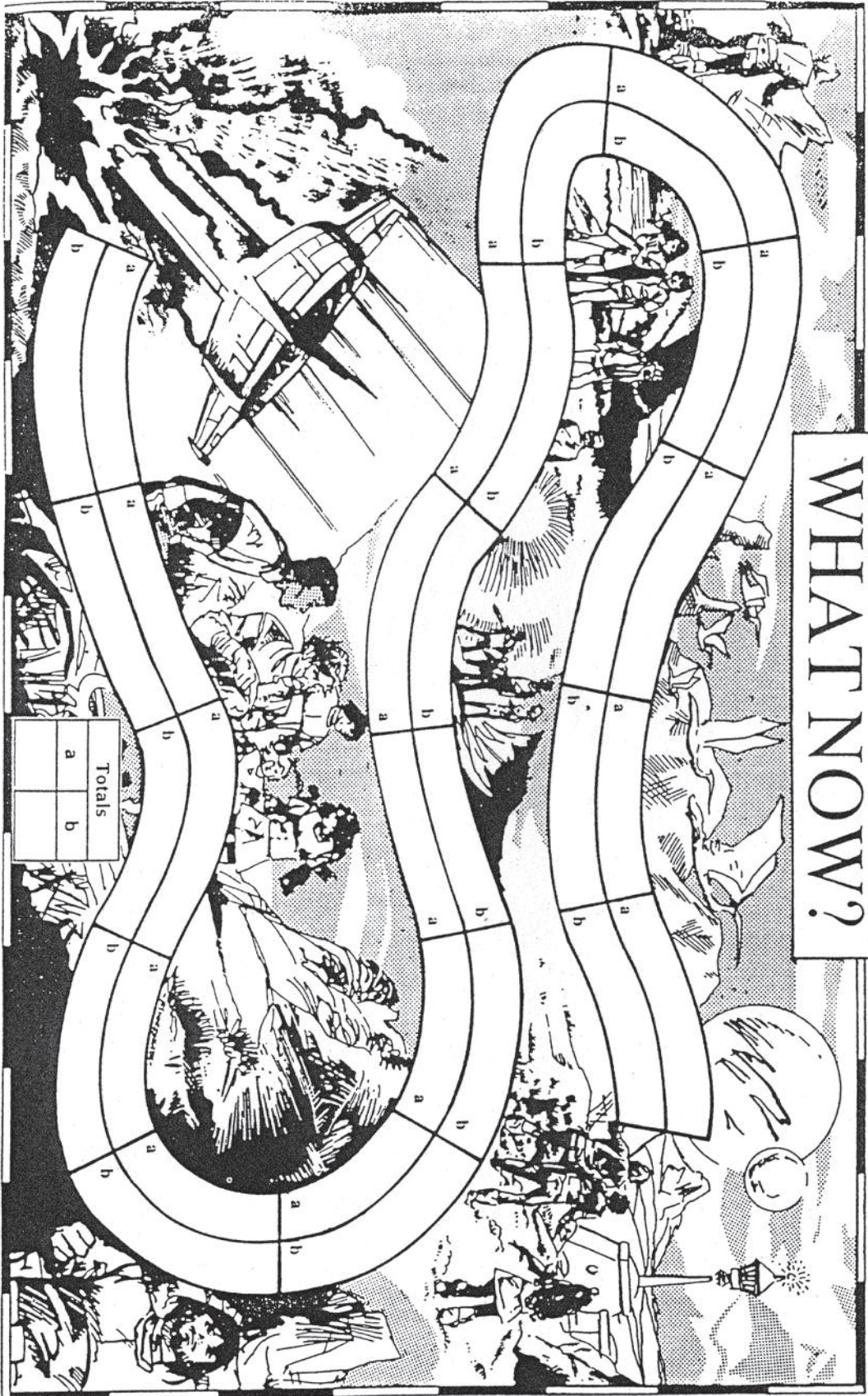
Problem 15

Det har skjedd noen tyverier. En kvinne blir tatt på fersk gjerning da hun stjeler penger fra en veske. Skal dere:

A: Straffe henne for den ene ugjerningen dere vet hun har begått?

B: Straffe henne meget strengt for å statuere et eksempel?

WHAT NOW?

Amnesty International Norge

PB. 702, Sentrum, 0106 Oslo

Tlf. 22 40 22 00

E-post: learn.your.rights@amnesty.no

kto.: 9001.06.50827

Internett: www.amnesty.no